

**NABIRA MAHAVIDYALAYA, KATOL ,
DIST. NAGPUR (MAHARASHTRA)**

NABIRA MAHAVIDYALAYA, KATOL

Criterion 1 - Curricular Aspects

1.1 - Curricular Planning and Implementation

1.1.2 - The Institution adheres to the academic calendar including for the conduct of Continuous Internal Evaluation (CIE)

NABIRA MAHAVIDYALAYA, KATOL

K.K. Chandak Marg, Dhantoli, Katol
Distt. Nagpur (M.S.) Pin - 441 302

**Graduation & Post Graduation in
Arts, Commerce, Science & Management**

Phone : 07112 - 222004   Mobile : 8857026884

Email : nmv.college@rediffmail.com   Website : www.nabiracollegecampus.com

Ref.No. :

Date : 09/11/2024

DECLARATION

This is to declare that the information, reports, true copies and numerical data etc. furnished in this file as supporting documents are verified by IQAC and found correct.

Hence this is certificate.

Dr. Punit Raut
Co-Ordinator
IQAC, NMV Katol

Dr. S. K. Navin
Principal
Nabira Mahavidyalaya,
Katol, Dist. Nagpur.

Certificate

Name of the Department Home - Economics

N. M. V. Kato

This is to Certify that this Practical Record
contains this bonafied practical Work of
Mr./Ms. Shruti . R. Gadhave

Class B.A 1st Year [A] during the academic year

Date : 20/04/2024

Signature of Teacher who taught the examine

1)

2)

3)

डॉ. दमयंती घागरगुंडे
गृह - अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख
नवीरा महाविद्यालय, नांदेड
Head of the Department

**RASHTRASAT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY,
NAGPUR**

Practical Report Sheet

Exam Name : SECOND SEMESTER B.A. (CBCS)
Subject Name : HOME ECO. (PRACTICAL)
College Name : (325) NABIRA MAHAVIDYALAYA
Session : SUMMER-2024

Sr. No.	SEAT NO	ENROLLMENT NO	STUDENT NAME	Marks / Max 40
1	254815	20242032502515	AACHAL DAYARAM UIKEY	AB
2	254817	20242032502517	AKSA TAHER SHEIKH	32
3	254822	20242032502523	ASHVINI MUKESH SURYAWANSHI	AB
4	254823	20234033800120	ASHWINI DHANRAJ BOWADE	32
5	254827	20242032502528	DAMINI PRABHAKAR KANIOLKAR	AB
6	254828	20242032502529	DARSHANA PRAKASHRAO AKHAND	33
7	254836	20242032502538	DROPADI BHAGWAT TAKTODE	30
8	254837	20242032502539	DURGA ASHOKRAO RAUT	36
9	254838	20242032502540	DURGESHWARI RAJU WANJARI	36
10	254842	20242032502546	GUNJAN UDEBHAN WARTHI	29
11	254847	20242032502552	ISHRAT JAHAN JAHID BAIG MIRZA	33
12	254851	20242032502556	KARINA RAJESH TABHANE	AB
13	254854	20242032502559	KHUSHI INDER BAGDE	34
14	254855	20242032502561	KOMAL SHAM BHALAVI	AB
15	254856	20242032502562	KOMAL SUNIL TONGE	35
16	254857	20242032502563	LALITA VILAS REWATKAR	34
17	254858	20242032502564	MAHESHWARI RAJENDRA MASRAM	33
18	254859	20242032502565	MAMATA GAJANAN RAUT	32
19	254862	20242032502569	MAYURI BHUMESHWAR KUSARAM	30
20	254869	20242032502576	NAMARATA GOPAL PARKHI	28
21	254871	20242032502578	NEHA MAHESHWAR DHURVE	AB
22	254872	20242032502579	NEHA RAJESH KUMERIYA	36
23	254879	20242032502587	OMDEVI MORESHWAR KOKUDE	AB
24	254880	20242032502588	PALLAVI PRAKASH UMATHE	35
25	254881	20242032502589	PALLAVI PRAMOD KEWATE	30
26	254885	20242032502595	PAYAL RAMESH NIBUDE	AB

Signature of Examiner
डॉ. दमयंती घागरगुंडे
गृह - अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख
नवीन महाविद्यालय, काटोल

नबीरा महाविद्यालय, काटोल
घटक चाचणी उन्हाळी परीक्षा- २०२४
(बी.ए. द्वितीय सत्र)
विषय-गृह-अर्थशास्त्र (Home Economics)

वेळ - १.०० तास

एकूण - २० गुण

- सूचना - 1. All Question are compulsory.
2. Draw diagram wherever necessary.
3. All question carry equal marks.

प्रश्न १ - जागेची निवड करतांना त्यावर कोणकोणत्या घटकांचा परिणाम होतो. ? 04
किंवा

गृहयोजनेची तत्वे सांगून त्यापैकी कोणत्याही दोन तत्वांची उदाहरणासह स्पष्टीकरण करा. ?

प्रश्न २ - कार्यसरलीकरण म्हणजे काय? कार्यसरलीकरणाचे औपचारिक तंत्र स्पष्ट करा. ? 04
किंवा

मानसिक थकवा म्हणजे काय ते सांगून तो टाळण्याचे उपाय स्पष्ट करा

प्रश्न ३ - थोडक्यात लिहा . 04

अ. रंगाचे वर्गीकरण कश्याप्रकारे केले जाते ते लिहा. ?

ब. संबंधित रंगयोजनेविषयी उदाहरणासह लिहा. ?

किंवा

क. ग्राहकांच्या जबाबदा-या सांगा. ?

ड. ग्राहक शिक्षण म्हणजे काय? ग्राहकांच्या समस्या लिहा?

प्रश्न ४ - थोडक्यात लिहा

अ. फर्निचरच्या विविध शैली स्पष्ट करा?

04

ब. विश्रांतीकरिता वापरल्या जाणा-या फर्निचरचे वर्णन करा?

किंवा

क. सध्यस्थितीत स्वयंरोजगाराची आवश्यकता विशद करा?

ड. गृह-अर्थशास्त्रात स्वयंरोजगाराच्या विविध संधीचे वर्णन करा?

प्रश्न ५ - अतिसंक्षिप्त लिहा

04

1. नोंदणीचे प्रकार

2. जमिनीचे प्रकार

3. समय/वेळ नियोजनाचे फायदे.

4. रंगचक्र

नवीरा महाविद्यालय , काटोल
घटक चाचणी उन्हाळी परीक्षा- २०२४
(बी. ए. सहावे सत्र)
विषय-गृह-अर्थशास्त्र (HOME-ECONOMICS)

वेळ - १ -०० तास

एकूण - २० गुण

सूचना

+-

- 1. All Question are compulsory.
2. Draw diagram wherever necessary.
3. All question carry equal marks.

- प्रश्न १ - पूर्व बाल्यावस्थेतील विकासात्मक कार्ये स्पष्ट करा ? 04
किंवा
शारीरिक विकासावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा ?
- प्रश्न २ - पूर्व बाल्यावस्थेतील भाषा विकासाच्या पाय- या स्पष्ट करा ? 04
किंवा
नैतिक विकास म्हणजे काय? नैतिक विकासावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा ?
- प्रश्न ३ - थोडक्यात लिहा . 04
अ. सामाजिक वर्तनाचे प्रकार सांगून कोणतेही दोन प्रकार स्पष्ट करा ?
ब. खेळाचे प्रकार सांगून महत्त्व स्पष्ट करा ?
किंवा
क. सामाजिक विकासावर परिणाम करणारे घटक ?
ड. खेळाची वैशिष्ट्ये ?
- प्रश्न ४ - थोडक्यात लिहा . 04
अ कोणत्याही दोन वर्तन समस्यांची कारणे व उपाय यांची चर्चा करा ?
ब पालक - बालक संबंधांची गरज व महत्त्व स्पष्ट करा ?
किंवा
क . जंक फूड खाण्याचे परिणाम ?
ड. शिस्तीची गरज व महत्त्व ?
- प्रश्न ५ - अतिसंक्षिप्त लिहा . 04
1. कारक कौशल्ये.
2. बुद्धीचे प्रकार/वर्गीकरण.
3. सामाजिक विकासाची व्याख्या .
4. वर्तन समस्यांचे प्रकार .

नांव पल्पची कुष्णाजी सुहोर

वर्ग B.A अर्थशास्त्र विषय गृह-अर्थशास्त्र रोल नं.

	1	2	3	4	5	एकूण
गुण						
	6	7	8	9	10	
गुण						

तारीख: / / 20

टिप:- १) उत्तर पत्रिकेच्या पहिल्या पानापासूनच सुरु करावे.

परीक्षकाची सही

२) उत्तर पत्रिकेच्या दोन्ही बाजूचा उपयोग करावा.

३) उत्तर पत्रिकेत चित्र-किंवा अयोग्य असा कोणताही प्रकार लिहू नये.
केल्यास दंडास पात्र होईल.

प्र. १.

पूर्व वाल्यापस्थेतील विकासात्मक कार्य स्पष्ट करा.

०.७

१) मलमूत्र विसर्जनावर नियंत्रण:-

दोन ते सहा
पद्धत्या वयातील महत्वाचे विकासात्मक कार्य म्हणजे त्यांना मलमूत्र विसर्जनावर नियंत्रण देता येते. लहान वयातच मुलांना मलमूत्र विसर्जन व्यवस्थित स्वस्थी लावल्यास नंतरच्या वयात मलमूत्र विसर्जनावर नियंत्रण देता येते. त्यांना सहजपणे जमते मल विसर्जनाची वेळ ठरवून दिल्यास त्यांची त्यांना पाटीवर बसायची स्वप्न लागतील. तसेच 'सिशी', 'सू' या शब्दांचा उच्चार व भय यात सामर्थ्य साधल्यास हि सुषय लवकर विकसित होते. तसेच नव्यापुत्री उदर्यावर मूत्र विसर्जनाला नेणे या सुषयामुळे बालकात मूत्र विसर्जनाचे कार्य शिकवतात व मदत होते.

२) व्यवहार भाषेचा उपयोग:-

2

माधव विक्रम होण्यापूर्वीची या शाखा
शिक्षण आपल्या मारणा हाव भाव दडणे
इत्यादी माध्यमातून व्यक्ता कुटुंबातून
ते सहज पत्र पयात बालकांना बोलणे
जमू करिते ते आता आपल्या भाषेच्या
माध्यमातून स्वतःच्या गव्या व्यक्ता कुटुंब
लागतो पूर्ण वाक्य बोलू लागतात जसजस
ह्याची शाब्द संस्था पाठले गपूतया
व्यवसायघातु भाषेचा आपर अधिकितल
मिला दुध दे, मला पाणी दे व-

प्र 2

पूर्व नैतिक विक्राय म्हणजेच नैतिक विक्राय
पर परिणाम कुटुंबात घटक स्पष्ट करा.

१-

नैतिक विक्राय म्हणजे वर्तणन सामाजिक
समुहाच्या नैतिक प्रतिमानाशी अनुसरणे
वर्तने होय.

१)

कुटुंब :- बालकाच्या बालकाच्या नैतिक
विक्रायावर परिणाम करणारा सर्वात प्रथम व
महत्वाच्या घटक म्हणजे कुटुंब होय. ज्या
कुटुंबात त्याच्या जन्म होतो ते तो लहान
मोठा होतो त्या कुटुंबाच्या आवधिक प्रभुता
त्याच्या नैतिक विक्रायावर होतो बालक नैतिक
मूल्य सर्वप्रथम आपल्या कुटुंबात शिकतात.
आईवडिलांचे आदर्श बालकासमोर असतात.
त्याच्या वागवृत्तीचे, वर्तनांचे अनुकरण करी
असते.

2)

शाळा :- बालकाच्या नैतिक विक्रायात शाळेचे
महत्वाचे स्थान आहे. जीवनातील महत्त्व
मूल्यांचा पाया साजते शाळात जाताना मि
ज्या- साजते महत्त्व कुटुंब सामाजिक

એરે લીવળે, સજા પાલન કરી,
શિક્ષકાંચા આંતર થ માન કરેલું.
ગોલી મૂકે જાણેલ શિક્ષકાંચા
પ્રત્યેક બોલ વેળેથી વેળી કરી, શિક્ષક
અદકાર સ્વમાવાજે મહત કરેલ, બેલેક
આલ્યાવજ બેલની અસલાખા ખાણાખા
સાગળ્યાચા ખાણી લેળેલું. વળીય
શિક્ષકાંચા.

૩) જીજાર :-
વાલકાચા નેતિક વિકાસાખા હાતમાર
ભાવનામ માળખી ગક શક મ્હળેલ જીજાર
લેય. જીજારી જાહગોલે નિક યાંચ થળે
ગકમેકાંજી અંધંછ થ લ્યાંચા અવગી મૂલે
ઉવ્યાગેચાહી હાતકાચા નેતિક વિકાસાવર
પરિણામ હોતો જીજારાચા યાંચા માપાચા
જોધતા ઉતર વાલકાંજી અંગતુ - વાંદે
યાતીય પક શિક્ષકાંચા જાહગોલે
આમીળ માગાતીય જીજારાંચી મામિકા મલક
જી હોત -

૫૩
૪) આમાજિક વર્તનાંચે પ્રકાર સાંગૂળ જોગલેલો
જોળ પ્રકાર લાજ કરી
૬) આરબ-આધારણેળ માંડલેલ યેલે હિ ઉતે
૬ વર્ષ વાલકાંચા માંડલેલ પ્રમાણ જાણ
મલતે તેજા લે વાલકાંચા મલ્લ વાલકાંચા અંધ
જોધ માગેલ તેજા લ્યાંચા જોધા હોતી
કારણાવજન માંડળે હોતાત માંડળેલ
માકમળ પ્રકૃતીયે પ્રગતીકળે અમળેલ
માતે ૨ કિલા ૩ લાપેલા જાણ વાલકાંચા
અમાવેળ અવગી માંડળે હે આમાજિક
અવજાયે કારણ અવતાત.

2)

माहमकलाऽ-

पूर्व बाल्य अवस्थेत माहाजी
 हात महत्त्व पूर्ण बालकाची पद्धति
 होय. बहुतेक सर्व बालकांचा व्यवहार
 प्रयोगातील माहमक बनेत होय. या
 गोष्टी माहा उल्लेखासाठी वेग वेगळी

17

माहमक उपयुक्त ठरते

6)

जेथे प्रकार सौम्य महत्त्व प्राप्त करे

8-7

प्र. 5.

19

4) वर्तन समुह्यांचे प्रकार

1) चोरी होणे

2) चोरी करणे

3) भगवण चोवणे

4) चोरी करणे

5) माहमकालेपणा

2)

बुद्धीचे प्रकार / वर्गीकरण

3-7

मूर्त बुद्धी | अमूर्त बुद्धी | सामाजिक बुद्धी

नाव : पल्लवी गुणवंत बागडे

कॉलेजचे नाव : नवीरा महाविद्यालय, काटोल

विषय : अर्थशास्त्र

पत्र : B.A. Final Year
5th sem

सर : मानेदारे सर

1) विहीर जलसिंचन :-
महाराष्ट्रात भुजल सर्वेक्षण व
विकास यंत्रणेच्या 1995 च्या आकडेवारी-
नुसार 21 लाख 43 हजार विहीरी आहेत.

2) तलाव जलसिंचन :-
महाराष्ट्रात तलाव जलसिंचनाचे
क्षेत्र 13 % आहे. भंडारा, चंद्रपूर आणि
गजपेश्वरी जिल्ह्यात तलावाच्या साध्याने
पाणीपुरवठा केला जातो.

3) पाझर तलाव :-
पाझर तलावांचा मुख्य उपयोग
प्रदेशामधील भुजल साठे वृद्धीविषयासाठी
आणि विहीरीतील पाण्याची पातळी
वाढविण्यासाठी होतो.

4) उपचा जलसिंचन :-
विहीरीतून नदीच्या पात्रातून
किंवा जलरावातून उंचावरच्या जमिनीला
पंपाच्या साहाय्याने पाणीपुरवठा केला जातो.
महाराष्ट्रात प्रकृत जलसिंचन क्षेत्रावैकी 8%
क्षेत्र हे उपचा जलसिंचनाचे आहे.

5) ठिबक सिंचन :-
जमिनीच्या खाली, पिकांची
जात, पिकांचे स्वरूप, बाष्पीभवनाचे प्रमाण
इ. गोष्टी लक्षात घेवून पिकांच्या मुळाशी
त्यांच्या गरजेपुरते पाणीसिंचनाचे नळ्यांचे
जाल पसरवून तोटीच्या किंवा मुक्त
नळीद्वारे येथेथेथे किंवा बारीक छोटे
पाणी वेगवेगळ्या आधुनिक पद्धतीत ठिबक
सिंचन म्हणतात. महाराष्ट्रात ठिबक सिंचन
पद्धतीत नारीक जिल्हा आघाडीवर आहे.
संपूर्ण देशातील 60% ठिबक सिंचन प्रकल्पा
महाराष्ट्रात आहेत.

6) तुषार सिंचन :-
तुषार सिंचन पद्धतीने पावसाप्रमाणे
जमिनीवर पाणी पडते व त्याचे समान
वितरण होते.

7) कालवे :-
महाराष्ट्रात जलसिंचन प्रकाशना
विहीरीच्या खालाखाल कालवद्वारे सुमारे
23% क्षेत्र अभ्यासत आगळे जाते.

① विहीर :- शेतीला पाणी पुरवठा करण्याचे एक स्वतंत्र आणि कमी खर्चाचे साधन म्हणून विहीरीच्या उल्लेख करता येतो. ज्या भागात पाण्याचे मोठे साठे आहेत, तेथे विहीरी खोदून पाणी पुरवठा केला जातो. महाराष्ट्र, पंजाब, उत्तरप्रदेश, गुजरात या राज्यांमध्ये विहीरीच्या मदतीने ओलीत केल्या जाते. साधनच्या मुख्य फायदा म्हणजे ज्याच कमी खर्चात पाणी पुरवठ्याची सोय उपलब्ध होते आणि त्यासाठी लागणारा कालावधी कमी लागतो. विहीर खोदताना विशेषज्ञांची गरज भासत नाही. विहीर पूर्ण झाल्यावर कोणताही शेतावर सहज पाणी पुरवठा करू शकतो. सर्वात महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे भूगर्भात वाहत असलेल्या विहीरीच्या पाण्यात अनेक क्षार व द्रव्ये असतात. त्यामुळे शेतीसाठी उत्पादकता वाढव्यास मदत होते.

② तलाव :- पाणी पुरवठा करण्यासाठी तलावाच्या वापर ज्याच प्रमाणात केला जातो. विशेषतः

प. बंगाल, बिहार, ओडीशा आणि मध्यप्रदेश या राज्यांमध्ये तलावांचे महत्त्व जास्त आहे. पूर्वीच्या काळी तलाव हे मालगुजारी लोकांच्या मालकीचे होते. आता तलाव सरकारी मालकीत आले आहेत. तलावात पाण्यावरून गाळ वाहून येतो. त्यामुळे तलावाच्या पाणी साठविण्यास क्षमता कमी होत जाते. वेळोवेळी तलावातील गाळ आणि वेळोवेळी करावी लागणारी दुरुस्ती त्यामुळे खर्चाचे प्रमाण जास्त असते. काही तलाव उंचावर असल्याने त्यांचे पाणी शेतांमध्ये सहजतेने जाते. परंतु जे तलाव खालच्या पातळीला आहेत त्यांचे पाणी मात्र पंपाने द्यावे लागते. ज्या प्रदेशांमध्ये जमिनीची पातळी पाण्याचे साठे आतिशय खोल आहेत, ज्या ठिकाणी जमीन खडबडीत आहे तेथे तलाव हे ग्राहकांमध्ये महत्त्वाचे साधन आहे.

③ कुपनालिका :- ज्या प्रदेशात भूगर्भातील पाण्याची पातळी बरीच खोल आहे तेथे साध्या विहीरी खोदणे परवडत नाही अशा ठिकाणी कुपनालिका द्या फायदेशीर करू शकतात. साध्या विहीरीपेक्षा तिची पाणी पुरवठ्याची

क्षमता जास्त असते. या विधीची 300 ते 400 कुपपर्यंत खोल करता येतात. खडीच्या दंगामात साधारणतः 300 प्रकारांना पाणी पुरवण्याचे काम एक कुपनामिका करीत असते.

५) कालवे :-

वर्तमानकालात कालव्याप्त्यारे पाणी पुरवठा या गोष्टीला विशेष महत्त्व आहे. ब्रिटीशांच्या कालात प्रामुख्याने उत्तर भारतात कालवे बांधून सिंचनाची व्यवस्था करण्यात आली. नियोजनाच्या सुरुवातीला कालव्याप्त्यारे होणाऱ्या पाणी पुरवठ्याचे क्षेत्र 83 लाख हेक्टर होते. म्हणजे त्यात एकूण सिंचन क्षेत्राची असणारे प्रमाण 40% होते. त्याचे सुद्धा आजही कालव्यापसा सरकारची कालव्याप्त्यारे होणाऱ्या पाणी प्रमाण पुरवठ्याचे प्रमाण जास्त होते.

कृषी विपनी

कृषी व्यवसायामध्ये अनेक प्रकारची अनिश्चितता दिसून येते. जोपर्यंत शेतमाल हाती येत नाही, तोपर्यंत उत्पादन किती होईल हे निश्चित सांगता येत नाही. शेतीचे उत्पादन कोणत्या किंमतीला विकले जाईल त्यासाठी कोणती बाजारपेठ अलब्ध होईल बाजारपेठेतील प्रदा करवा असतील अशा प्रकारची अनिश्चितता दिसून येते. शेतकऱ्याच्या दृष्टीने केवळ चांगले उत्पादन होणे योग्य नाही तर त्याची योग्य विक्री होणेसुद्धा महत्त्वाचे असते. शेतमालाच्या विक्रीसंबंधी ज्या समस्या निर्माण होतात त्यांच्या अभ्यास कृषी विपणनात केला जातो. विपणनाचे प्रत्यक्ष कार्य म्हणजे शेतमालाची खरेदी-विक्री ज्या ठिकाणी घडून येते त्या बाजारव्यवस्थेत स्वरूप कसे असते यावर कऱ्याच गोष्टी अवलंबून असतात.

• **भारतातील शेतीची बाजार व्यवस्था :-**

१) मालाचे प्रकृतीकरण :-

सहान मातेत तयार झालेले उत्पादन एकत्रित करून त्यांची माता वाढविणे घाला प्रकृतीकरणाने कार्य म्हणतात. माल प्रकृती करेल्यामुळे अनेक गोष्टी कार्यक्षमतेने करणे शक्य

होते.

(२) प्रमाणीकरण :-

शेती उत्पादनाच्या प्रकृती स्वरूपांमुळे एकसारखा माल तयार होणे शक्य नाही. एकाच गावातील निरनिराळ्या भागातून येणारा माल भिन्न दर्जाचा असतो, परंतु उपभोक्त्यांना मात्र त्यांच्या उत्पादनाच्या पातळीनुसार विविध दर्जाचा माल द्यावा असतो. त्यामुळे उत्पादित मालाच्या दर्जा पाहून त्याचे वेगळे गर पाडणे म्हणजे प्रमाणीकरण आवश्यक असतो. मालाचे प्रमाणीकरण निश्चित केल्यामुळे निरनिराळ्या गावातील उपभोक्त्यांना त्यांच्या आवश्यकतेनुसार मागणी करणे शक्य होते.

(३) प्रक्रिया :-

शेतीचे जसजसे व्यापारीकरण होत जाते तसतसे शेतमालावरील प्रक्रियेचे एक विपणन कार्य म्हणून महत्त्व वाढते. ज्या प्रक्रियेमुळे शेतमालाच्या नगरीय वंत पणात कमी होतो किंवा तो मालाच्या जस्त उपयोगी स्वरूपात बदलला जातो. यालाच प्रक्रिया म्हणतात. मानवी उपभोगासाठी शेतमालावर प्रक्रिया करणे

आवश्यक असते. शेतमालावर प्रक्रिया केल्यानंतर मानवी गरजा भागविणे शक्य होते.

(४)

पळवळण :-

उत्पादनाच्या ठिकाणापासून उपभोगाच्या ठिकाणापर्यंत वस्तू पोहोचविणे ही गोष्ट पळवळण आश्रित आहे. उपनिवेशावर शेती असली तरी शेतमालावर शेतकऱ्याच्या धारपर्यंत माल नेण्याची गरज असते. सामान्यतः शेतीचे उत्पादन बाजारपेठेपासून दूर असते. त्यामुळे अतिशित उत्पादन बाजारपेठेत नेण्यासाठी वाहतूक आणि पळवळण शक्य आवश्यक असतात. शेती उत्पादनात विरोधीकरण होत असताना आणि उत्पादनाच्या तुलनात्मक कायद्यांच्या विचार करून लागवड करण्यात येते. त्यामुळे पळवळणाचे महत्त्व वाढत जात आहे.

(५)

संग्रहण :-

संग्रहण म्हणजे वस्तू साठवून ठेवण्याची प्रक्रिया होय. वस्तूचे स्वरूप नाशवंत आहे की टिकाऊ यांनुसार शीतगृह, गोदाम किंवा इतर ठिकाणी काही काळ वस्तूची साठवणूक

केली जाते. माल्याची साठवणूक केल्यामुळे शेतकऱ्यांना आपला मूल्य योग्य वेळी योग्य किमतीला विकता येतो. त्यामुळे साठवणुकीच्या फायद्या शेतकऱ्यांना मिळतो.

(६) प्रत्यय :-

कृषी विपणनामध्ये अनेक कारणांसाठी पैश्यांची गरज भासते. हा सर्व पैसा उत्पादक स्वतः खर्च करीत नसल्यामुळे प्रत्ययाची आवश्यकता निर्माण होते. ज्या वस्तूंच्या संग्रह करण्याच्या आहे त्यावर बसण्य खर्च करावा लागतो. अनेक ठिकाणी खर्च करावा लागत असल्यामुळे प्रत्ययाची गरज भासते.

(७) विक्री :-

शेतमाल्याची खरेदी आणि विक्री हा कृषी विपणनाचा सावर्त महत्त्वाचा भाग आहे. यातून प्रत्येक शेतकऱ्याने उत्पादनाची क्रिया होती घेतली जाते. आपल्या माल्याची विनियोजन कोवत्या पद्धतीने करावयाच्या निर्णय उत्पादक घेत असतात. वस्तूची विक्री करणाऱ्याची कोवत्या पद्धतीच्या अवलंब करायला हे निश्चितीच्या घटकावर अवलंबून असते.

(८) संवेचना :-

वरून शोधीकर अशा संवेचनात अशा संवेचनात ठेवणे ही क्रिया बाजार विक्रीमध्ये महत्त्वाची असते.

(९) जोखिम स्वीकारणे :-

प्रवादी व्यक्ती किंवा संस्था जोखिम स्वीकारते. याचा अर्थ विपणनाची कार्ये करताना किंवा वाहतुकीत नुकसान होण्याची शक्यता असते हे गृहीत धरून व्यवहार ही असतो. त्यामुळे कृषी विपणनात जोखिम स्वीकारण्याची कार्ये महत्त्वपूर्ण असते.

भारतातील बाजार व्यवस्थेत येणाऱ्या अडथळी :-

(१) शेतमाला संग्रहणातील अडथळा :-

शेतमालाचे उत्पादन आणि विक्री यात बराच काळ असतो. या मधल्या काळात शेतमाला साठवणूक ठेवणे आवश्यक असते. परंतु शेतकरी आपला माल गुन्या पद्धतीने साठवून ठेवतो. त्यामुळे मालाची भासाजी होते. शिवाय पावसाळ्यात मालाची गोळा होऊन कुजतो. परावर्तित होऊन टाकणे मालाची नासधुत होणे. माल संग्रहण

करण्याच्या सोयी ग्रामीण भागात नसलीत. त्यामुळे शेतकरी मिळेल त्या किमतीत आपला शेतमाल गावामध्येच विकतो. यामुळे शेतकऱ्याचे अतोनात नुकसान होते.

- ② शेतकऱ्यांच्या कर्जबाजारीपणा :- सामान्य शेतकरी नेहमी कर्जबाजारी असतो. शेतकऱ्याला लागवडीसाठी आणि कौटुंबिक खर्चासाठी त्याला सावकाराकडून नेहमी कर्ज घ्यावे लागते. हंगाम संपल्या की शेतमालाची ताबडतोब विक्री करून कर्जाची परतफेड करावी लागते. हंगामात लागणीपेक्षा पुरवठा जास्त असतो. त्यामुळे त्याच्या किमती कमी असतात. शेतकऱ्याच्या शेतमालाला रास्त भाव मिळत नसल्यामुळे आणि त्याच्या कर्जबाजारीपणामुळे शेतकऱ्याच्या शेतमालाच्या विक्रीत अनेक अडथळे येतात.

- ③ वाहतूकीच्या साधनांच्या अभाव :- शेतकऱ्यांनी तयार केलेल्या विविध प्रकारच्या मालां जोपर्यंत योग्य बाजारपेठेमध्ये वेळेवर पोहोचव्यासाठी वाहतूकीची व्यवस्था होत नाही तोपर्यंत उत्पादित झालेल्या मालाला योग्य किंमत मिळत नाही. देशात वाहतूकीच्या

सुविधाकार, कारखाने व स्वस्त साधनांची उपलब्धी नसल्यामुळे शेतमालाला विपणन समस्येचे स्वरूप उग्न होते.

- भारतात पीक विमा व पशू विमा याबद्दल साविस्तर माहिती लिहा.

- भारतातील विमा :- नैसर्गिक आपत्ती, कीड आणि रोगांमुळे पिकांचे नुकसान झाल्यास शेतकऱ्यांनी विमा संरक्षण देणे. पिकांच्या नुकसानीच्या अत्यंत कठीण परिस्थितीतही शेतकऱ्यांचे नुकसंन आर्थिक स्वरूप अबाधित राखणे.

- योजनेची वैशिष्ट्ये :-
① कर्जदार शेतकऱ्यांना योजना बंधनकारक असून बिगर कर्जदार शेतकऱ्यांना शेतकरी आंदे. खातेदारांच्या व्यतिरिक्त कुळासाठी सुध्दा ही योजना खुली ठेवण्यास आलेली आहे. शेतकऱ्यांनी भरावयाच्या विमा हप्त्यावर हा जरीप हंगाम २ टक्के ठेवण्यात आला आहे.

- ② योजना कार्यान्वीत करणारी संतना-संतपक्षान पीक विमा योजना राबवड जिल्ह्यात ओगटल्या

योजनेत सहभागी रातकरी सर्व कर्जदाराबिकार
 कर्जदार रेतकरी तसेच कुळांने अगर
 माडे पट्टीने रती : कबजार रेतकरी या
 योजनेत

यौजनेत्ता भाग दीपसार पात आहिल

[illegible]

1. What is the difference between a
primary and a secondary cell?
 2. What is the difference between a
primary and a secondary cell?
 3. What is the difference between a
primary and a secondary cell?
 4. What is the difference between a
primary and a secondary cell?
 5. What is the difference between a
primary and a secondary cell?
 6. What is the difference between a
primary and a secondary cell?
 7. What is the difference between a
primary and a secondary cell?
 8. What is the difference between a
primary and a secondary cell?
 9. What is the difference between a
primary and a secondary cell?
 10. What is the difference between a
primary and a secondary cell?

નાવ :- કામિની સુમાપ સચામિ

નવિરા સદાવિદ્યાત્મક કાટોલ

વિષય :- અર્થશાસ્ત્ર

માર્ગદર્શક :- નેધારે વ્હાર

① डिमटे खात म्हणजे काय ?

ડિમેંડ સાતે સ્ટોર્ન ઓફર્સ, પોઈન્ટ
 ડિવેન્સ, સરકારી રોચે, કાગલ સ્વરૂપાન
 ઓફર્સ સ્ટિપેન્ડિયસન ટેવતા ડિમેંડ
 ટુ ડિમેંડ રિયાળાઈજેશન) કાફન હેલેક્વેનિક
 રેકોર્ડિંગ સ્વરૂપાન હ્યા ચાત્યાત ટેવતા
 એનાત ઓસે સાતે ઘોસે: ચાત્યાત
 નાંદ સીઝિંગસરાલ: (સેટ્રલ ડિપોઝિટરી)
 સર્વિસેસ સિલકુકે હેલેક્વેનિક રેકોર્ડિંગ
 સ્વરૂપાન ઓસે.

જોઈએ સાર્કિટને વ્યવહાર
કરવ્યાસાથી ડિમેંટ થાતે ક્રમાંક ઉપદ્રુત
કેળા ખાતે. આધારભરણે વ્યવહાર પ્રત્યેક
જોખરધારકાકે વ્યવહાર કરવ્યાસાથી
હંટરનેટ પાસવર્ડ ડિમેંટ થાતે અસતે.

डिमेंट खात्याचा वापर करण्यासाठी
इंटरनेट पासवर्ड आणि ट्रॅन्समिशन पासवर्ड
आवश्यकता असते. तिथून मग नविन
सिब्युरीटी विकत घेता येतात. किंवा
दस्तावेजीत कत्ता येतात. व्यवहाराची फुन्हा
आल्यावर डिमेंट खात्यामध्ये खरेवी
किंवा विक्रीचे व्यवहार आपोआप होतात.

डिमेंड फायदे :-

બોનસ બેઝસિવે વાટપ હાલ્યાવર ને તળિયે
સંપાદન કરા બેઝરચારકાળ

ત્યાજી જાત્યાત દેશ્યાત ચેતાત. આગ,
ગોરી કિંવા તરયા પ્રકાશ્યા કુઠલ્યાદી ઘોજ
રાદત નાદી.

વૈયન્નિકરિત્યા ચેચે જાહુન વ્યવહાર
કરવ્યાસાઠી તાગળાચ્યા અપેક્ષા કમી
અર્થ તાગતો. પ્રત્યેક રોજર પ્રમાણ પત્રાંના
અસગારા કુઠલ્યાદી ઘોજ રાદત નાદી.
જસે કી સદી ન જુલગે પોસ્થામુલે
ઉગરિ દોગે કિંવા પ્રમાણપત્ર જાદાલ દોગે
કુઠલ્યાદી સ્ટેમ્પ ડ્યુટી તાગત નાદી.

ટ્રાન્સફર ડિઝ વનવાલી તાગત
નાદી. ડિમેન્ટ સિસ્ટિમ્સના ઉપદેશ
મુદતમાંચે જોઅર્સ આગિ સિયુરિટીન
ડેલેમ્પ્રેનિઝ પદ્ધતીને જોઅર કરવ્યાસાઠી
દી પ્રગાલી અસ્તિત્વાત આળી. ૧૯૯૬ ચા
ડિપોઝિટરી કાયદયાનુસાર અસ્તિત્વાત
આલેલ્યા ચા સિસ્ટીમમુલે જોઅર્સ વિઝન
દોગે, વિકળી સ આગિ દસ્તાંતરીત
કરગે છુપ છોપે આલેન આગિ જોઅર
પ્રમાણપત્રાચી વ્યંબધીત અતર ઘોઝેદી ટાલતા
ચેત.

૧૯૯૬ ચા પાસુન રાષ્ટ્રીય જોઅર વાજારાત
ડિમેન્ટ વ્યવહાર સુઝ આલે પેપરલેસ
વ્યવહારાચી લી સુઝવાત દોતી.

ડિમેન્ટ સિસ્ટિમ્સને પાયે

સિયુરિટીન અટોઅર કરવ્યાસા
અદલ આગિ છોપા માર્ગ સિયુરિટીન
તરીત દસ્તાંતરણ પેપર જોઅર્સ પદ્ધતી
અરુદ્ધિત વિતરણાતીત્વ ઉગરિ, ગોરી દોગે,
નકલી સિયુરિટીન ડ. પાસુન અરુદ્ધિત
દસ્તાંતરણાસાઠી તાગળાત પેપર વર્ક કમી
આલે વ્યવહારાસાઠી તાગળાત અર્થ કમી
જાલ્યા પાસુન છુપ જોઅર્સ અરુદ્ધિત વિકળી
ચેતા. ડિપોઝિટરી પાર્થિસિ પેટ મધ્યે નોંદલી
અસલેલ્યા અગળ્યા કંપન્યામધ્યે આપોઆપ
નોંદ દોતો, ત્યામુલે પ્રત્યેક કંપનીચી પેગાઝ
પત્રવ્યવહાર કરવા તાગત નાદી. વોનસ
મર્જ આલે કરાવા તાગત નાદી.
ઘટનાંમુલે જોઅર્સ પાઢલે આપોઆપ જાલ્યા
ચેતે ટ્રેઅર્સ હુદુનદી કમ કરન અજગાત.

② डिमेंट खाते

डिमेंट अकाउंट खोल
 डिमेंट अकाउंट किंवा डिमेंट रिअल
 वॉल अकाउंट इलेक्ट्रॉनिक स्वतःपात
 वीअर्स आणि सिम्युलेशन धारण करव्याची
 सुविधा प्रदान करते. ऑनलाईन ट्रेडिंग
 दरम्यान, वीअर्स खरेदी केले जातात आणि
 डिमेंट अकाउंटमध्ये ठेवले जातात.
 त्यामुळे युजरसाठी सहज ट्रेड करणे
 सुलभ होते. डिमेंट अकाउंटमध्ये प्रवादा
 यंत्रणेने वीअर्स सरकारी सिम्युलेशन
 राखणेत ट्रेडिंग फंड बॉर्डर आणि
 इन्फ्रस्ट्रक्चर फंडमध्ये केलेली सर्व
 इन्फ्रस्ट्रक्चर राखण विकाणी असते.

डिमेंटने भारतीय स्टॉक एंड बिंग
मार्केटची डिजीटायझेशन प्रक्रिया सक्षम
केपी आणि सेबीने चांगले खासून
लावत केले. या व्यक्तिनिष्ठ डिमेंट
अकाउंट इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपात सिव्हरिडिज
आठवून स्टोरेज, चोरी नुकसान आणि
व्यवहाराने धोके कमी करते. NSE द्वारे
1956 मध्ये हे प्रथम वापर केले गेले.
उद्भवतातीला अकाउंट उघडण्याची प्रक्रिया
मुजुअत होती आणि इन्व्हेस्टरला ती
अक्रिय करण्यासाठी वेच दिवस लागले.
आज कोणती उघडू लागली राउंड - डू - राउंड
डिजीटल प्रक्रियेने डिमेंटआ लोक प्रियतेला

દાનમાર ત્યાવલા આદે. જી ચારિત્રિયા સેગાન
ગગનાલા મિડલી ચેતી. વેંકામધીત
સર્વિસેસ અકાઉન્ટ વપ્તલ આપલ્યા
સર્વાના માધીતી આદે. દે મેરી આગી
ગૈરવ્યવસ્થાપના પાસુન વ્યંરક્ષણ પ્રદાન
કરતાત. આમઆ નિધિમધે વ્યવજ
અવેસેસ કરવ્યાસ અનુમતી વેને. કિમેન્ટ
અકાઉન્ટ ડ્રંવેસ્ટર સાઠી ચમાન ગોલ્ડ
કરને. આજકાલ સ્ટોક ડ્રંવેસ્ટમેન્ટ સાઠી
કિમેન્ટ અકાઉન્ટ દે મક પુર્વિયર આદે.

ડિમેંટ અકાઉંટ દે પ્રક અકાઉંટ આદે
જે ડેલેવર્ડોનિક્સ પોર્મલેટ મધ્યે લોઅર્સ આગે
સિલ્યુરિટિજ દોલ્દ કરવ્યાસાઠી વાપરલે જાતે.
ડિમેંટ અકાઉંટ આ પુર્વ નાવ ડિમેંટ રિઅર્સ
અકાઉંટ આદે. ડિમેંટ અકાઉંટ ઉચડ્વાળ
ઉદ્દેશ મ્દવાળે સ્વેદી કેલેલી કિંવા ડિમેંટ
રિઅલ કેલેલે લોઅર્સ દાગિલી રૂપમધુન
ડેલેવર્ડાનીક સ્પાંતરીત ધારવ કરવે ત્યામુકે
online trending લેખ્યાન વાપર અલ્પચાઠી
share trending સોપે ચોરલ.

भारताना NCDL आणि
CDL व्याख्या डिपॉझिटरी मोनटर डिमेंट
अवगुंटे सेवा प्रदान करणारा.
मध्यस्था डिपॉझिटरी सदभागी जिंवा स्टॉक
ब्रोकर जसे की संजेल वन या सेवांमि
व्युत्पिद्या देतात. प्रत्येक मध्यस्थाकडे डिमेंट

અજાઉંટ વહુલ અમુ વાકતે જે અજાઉંટ મધ્યે ઠેવતેત્યા પ્રમાણાનુસાર સ્વનસક્રિય રાજા પ્રજા આગિ સ્ક્રોડ બ્રોકર ચાતીય અદી વ વાતી નુસાર લવલુ, જાકતા, ડિમેંટ અજાઉંટ હે, એક અજાઉંટ આદે જે હલેવ્વનીડ પોર્સમેંદમધ્યે લોઅર્સ આગિ સિવ્યુરિટીજ દોલ કરવ્યાસાઠી વાપરતે જાતે.

★ ડિમેંટ રિઅલાયજેશન સ્વચ્છજે કાયુ. ડિમેંટ રિઅલાયજેશન દી મૌનિક લોઅર્સ પ્રમાણપત્રે હોલ્ડીંગ્સ સ્વરૂપાન સ્વપાંતરીત કરવ્યાયી પ્રક્રિયા આદે જી દેલેલ કરવે સ્વપ સોપે આદે. આગિ જગમરાતુન કોડુ નઈ ઉપલક્ષ્ય હોયદે. ઑનલાઈન દેડ કરુ હચ્છિવાયી હન્ડેસ્ટરલા ડિપોઝિટરી પાર્ટીસીપેટ CDP સોલન ડિમેંટ ઉઘડાવે લાગેલ. ડિમેંટ રિઅલાયજેશનમે ઉદ્દેશિત હન્ડેસ્ટરલા મૌનિક લોઅર્સ પ્રમાણપત્રમે ધારણ કરવ્યાયી ગરજ પુર કરવે આગિ દોલ્ડીંગ્સચા અલંક ટ્રેડીંગ આગિ દેલેલ સ્કુલમ કરવે હે આદે.

પુર્વ રોઅર સ્મર્ટફિડેટ જારી કરવ્યાયી પ્રક્રિયા વેલચાઇ આગિ ત્રાસવાયક દોની જી ડિમેંટને સંપુર્ણ પ્રક્રિયેલ ગતી લેકુન આગિ સ્કુલ્લા

પ્રમાણપત્રે ટીપીડીલ સ્વરૂપાન અંગ્રદીન કરુન લવલુઆસ મવન કેવી આદે. એકલા કા તુમમે ડિમેંટ અજાઉંટ ઑલ્ડીલ આલ્યાનંતર તુમ્મી તુમઆ સ્વર્પ મૌનિક સિવ્યુરિટીજ ડિમેંટ રિઅલાયજેશન

Request form CDRF આદે સુપ્લાઈ કરુન કાગલી પ્રમાણ - પત્રે ટીપીડીલ સ્વરૂપાન સ્વપાંતરીત કરુ હચ્છિવાયી

૩) ધનાદેશ સમાજશોધ -
સમાજશોધન એ ધનાદેશ
માટે રચના કરેલ દસ્તાવેજી પ્રક્રિયા છે
દી પ્રક્રિયા સમાજશોધન ગૃહ સહાય મોડ્ય
બેંક વડે ચાલવાની જાતા. પ્રત્યેક
ગાવા સાથે હિંવા જવલ અસનાજી
વાદરાંસાથી પણ સમાજશોધન ગૃહ અસને
ત્યા વિભાગનીય સર્વ બેંક યા સમાજશોધન
ગૃહ અવસ્યા અસનાત.

ગ્રાહકોના લેણે અસનેલે
ધનાદેશ પુરુષ અસ સમાજશોધન ગૃહ
પાઠવલે જાતા. પ્રત્યેક દે ધનાદેશ
ચુલ્લેય વળ ઓલ્ય પટ્ટી ૫ થી
નાવ / એકાંક તસેવ હાતર તપશીવ
છાપલે અસનાત ત્યાપ્રમાણે પ્રત્યેક લેણે
અસલેલે ધનાદેશ હાતર હાલ્યા લેણે
વગાયે ચાલી ચાલી અવલે જાતે.
અધ્યાગી લેણે કિની ધન રચમ દે
અધે આલે પ્રત્યેક અધ્યાગી લેણે
કિની રચમ દેણે આદે ચાચા દિવોવ
લેવલે કામ સમાજશોધન ગૃહ કરતે.
દે ધનાદેશ પ્રત્યેક વાચે પાઠવલે
જાતા. ગ્રાહકોના ચાલ્યાત રચમ
પોશી અસેલ તર ધનાદેશ વાટલા નાંધી
મચ્છુન પરત લેવા જાતો.

સમાજશોધનની નવી રેક ટ્રેનિંગ પદ્ધતિ
મોડ્યા વાદરાં ધનાદેશ પ્રત્યેક
પાઠવલે રેવળી ત્યાં પ્રતિષ્ઠા હેડુન દી
દી પ્રતિષ્ઠા આલે ધનાદેશની માદીની
વિશિષ્ટ અવસ્યાત ભારતીય રાષ્ટ્રીય મુગનાન
નિગમના CAVM (Central Payment Corporation
of India)

સમાજશોધન ગ્રામ્ય અવસ્યાપન
આતા ભારતીય રાષ્ટ્રીય મુગનાન નિગમના
માધ્યમાતુન લેલે જાતે. હાલે પ્રત્યેક
અવસ્યા ચા માદીની આવાન પ્રાણ
હાલ્યામુલે ચાલીત કાચકે આલે આદે -

- માનવી ચુલ્લેય વાચ્યતા દી મોડ્યા પ્રમાણ
અમી આલે આદે.
- સમાજશોધન પ્રક્રિયા વેલ અમી આલે આદે.
- પુર્ણ પુરુષ વાદરાં ચાલુ રાકનારે
સમાજશોધન આતા અનેક વાદરાં
આમાલુન હેડુ રાકતે.

4) ઇલેક્ટ્રોનિક નિધિ સ્થાનાંતર

RTGS & NEFT

આજના કાળાં ડિજિટલ પેમેન્ટ દેખીતી આવશ્યક છે. વરલેખ છોટા વાવસાયિજના ત્યાં વાવસાયસાઠી પેસે દયાલે ભાગનાં ત્યાં વાવસાયસાઠી ડિજિટલ પેમેન્ટ કરને વધુને ગોલી સુલભ કરને. ડિજિટલ પદ્ધતીને નિધિ દસ્તાંતરીત કરવાસે વરેય માર્ગ આલેત. લોક ડિજિટલ પેમેન્ટ UPI દયાલે વાવરુન નિધિ દસ્તાંતરીત કરતાં.

નવી વિભી -

આજના તારલેમધ્યે વધુને લોક ડિજિટલ પેમેન્ટ પર અધિક માર દેત આલેત. ડિજિટલ ઇંડીયાના પ્રનાર કરતાંના લોક અધ્યન રકમેકાંના પેસે પાલવન આલેત રાલાવયાલા પેસે વેલી અમો કિંવા મકા વેકેકન જાસ્ત રલ્લમ પાલવે હી અંકુર્ણ પ્રક્રિયા સુલભ કરવાસાઠી ડિજિટલ પેમેન્ટ કરને સોપે આલે. હી આજ ને પ્રત્યેકકે ઉપલધ્ય આલે. હી અંકુર્ણ પ્રક્રિયા નિતકીમ આપી આલે, જિતકી વેલ વાવગારી આલે, યાપુવા લાજના નિધિ દસ્તાંતરનાં.

આઠી વેંકેસા જેસા મારવા ભાગનાં આજના કાળાં વધુતાં વેંકા સારગી કંપન્યાની તી અવીકારતીય કાલ વેંકેલી અપત કરઠયા વરોલ્લ વરરોજ છોવ્યા વાવસાયિજના ત્યાં વાવસાયસાઠી પેસે દયાલે ભાગનાં ત્યાં વાવસાયસાઠી ડિજિટલ પેમેન્ટ કરને વધુને ગોલી સુલભ કરને. ડિજિટલ પદ્ધતીને નિધિ દસ્તાંતરીત કરવાસે વરેય માર્ગ આલેત. લોક ડિજિટલ પેમેન્ટ UPI દયાલે વાવરુન નિધિ દસ્તાંતરીત કરતાં. આ અતિરિલ્ત તી માર્ગદેખીત આલેત. જ્યાં કારે નિધિ દસ્તાંતરીત કરતાં.

- 1) નેશનાલ ઇલેક્ટ્રોનિક ફંડ ટ્રાન્સફર (NEFT)
- 2) રિઅલ ટાઈમ ગ્રાસ સેટલમેન્ટ (RTGS)
- 3) તાલ્કાબ મોબાઈલ પેમેન્ટ સેવા (IMPS)

NEFT, RTGS, IMPS મધ્યે કાલ કરક આલેત. આજના તી આતા જાગુળ છેકુયા. રાષ્ટ્રીય ઇલેક્ટ્રોનિક નિધિ દસ્તાંતરનાં (NEFT) ને NEFT રક પ્રગાલી આલે. જ્યાં વાવે રકા વેંકે સારવાતુન હુમયા સારવાત પેસે દસ્તાંતરીત કેલે જાકુ સારવાત.

2. NEFT કારે નિધિ દસ્તાંતરનાં રાજસ વેલી રાજ્ય નાસી.

3. NEFT કોડ દ્વારા અર્ધા તાસાને કરતા થતો. જ્યાં જ્યાં બેંકોપર અર્ધા તાસાન નિધિ દસ્તાવેજી કેલા આદે. બુસ્યા સાથા પોદેવતા.

4. NEFT કડુન દસ્તાવેજી અર્ધા તાસાનંતર તે દસ્તાવેજી ફુર્ગી છે.

રિઝર્વ ટાઈમ ગ્રોસ એટલમેટે (રાલડ)
1. રાલડ ડ્રો નિધિ દસ્તાવેજી નિધિ તરીકે દસ્તાવેજી સ્થાપન કરે.

2. રાલડ ઉચ નિધિ દસ્તાવેજી આદે. જે સ્થાપ વેળા પોદેવતે પાદેજે.

તાત્કાલ મોવાઈલ પેમેન્ટ સેવા (IMPS)

1. IMPS ઈ ઓનલાઈન નિધિ દસ્તાવેજી પ્રણાલી આદે.

2. ઈ નેશનલ પેમેન્ટ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા ડ્રો દાતાવેજી જાતે.

3. ચામદ્ય નિધિ દસ્તાવેજી કરુન પેસે તરીકે દસ્તાવેજી કેલા જાતાવ.

4. IMPS વર્ષમાન 24x7 ઉપલબ્ધ આદે. બુસ્યા કોડ NEFT આદે. રાલડ ઈ સ્થાપન ફુર્વગ નાદી.

નિધિ દસ્તાવેજી કરુન તુમ્હાલા કોળા પદ્ધતિ સ્થાપી લાગેલ છે. તુમ્હાવર ઉપલબ્ધ આદે ત્યાંસાર ઉપલબ્ધ નિધિ દસ્તાવેજી કરુ વાકતા.

5] इंटरनेट प्रणाली :-

Internet हे अंगणठांआ
जगमरात पसरलेल्या क्रियेक तार
अशा नेटवर्कसमूह मिळून बनलेले. एंउ
प्रॉउ नेटवर्क आहे. अनेक वर्तमानपत्रे व
मासिकांग इंटरनेटला 'आंतरजाल' हा
शब्द वापरलेला आढळतो.]

महाजाल हे इलेक्ट्रॉनिक
संपर्काआ काही जागतीक प्रमाण असा
प्रॉउ ऑल्स इलेक्ट्रॉनिक संप अमियांमिकीतील
माहिती यत्नाने देवाणघेवाणीआ प्रमाण संपाद
पद्धती) पर चालते. इंटरनेट हे केवळ एंउ
एंउसंग असे नेटवर्क असून ते अनेक
लघन नेटवर्कची बनलेले आहे.

इंटरनेटआ माध्यमातून अनेकविविध
प्रकारच्या माहितीची देवाणघेवाण जोडलेल्या
अंगणठांना करता येते. काही सर्वसामान्य
वापराची उदाहरणे म्हणजे, इलेक्ट्रॉनिक पत्रे
(ई-मेल), वर्कटू वर्कफॉर्म पेज पेजस, लोकशेफि
गव्या मारसे (वॉरिंग) इत्यादी.

इंटरनेटआ व्यापनेची मुळे सन
१९९९ पर्यंतच्या खोल अंशोधनात उजलेली
आहेत. तेव्हा अमेरिकन सरकारने खासगी
आर्थिक वापराआ मदतीने एंउ मळस
अंशोधन आणि पसरलेले अंगणकीय जाळे
वर्नाव्यावाच्यास घेतला होता. नविन

अमेरिका संघीय नेशनल सायन्स फाउंडेशन
ने सन १९९० मध्ये दिलेल्या आर्थिक मदतीमुळे
आणि त्यानपरोवर काही खासगी आर्थिक
मदत मिळाल्यामुळे, जागतीक पातळीवर नव्या
अंगणकीय जाडुयात तंत्रविद्येवर अंशोधन
केले गेले, यामुळे अनेक अंगणकीय जाडुयांनी
सुलभेकरीं हातमिळवणी केली.

सन १९९० मध्ये जेव्हा हे जाळे
आंतर राष्ट्रीय पातळीवर लोकप्रिय आवे,
त्याने अर्थकारण व्हायला उड्यात आली.
यामुळे त्याची लोकप्रियता इतकी वाढली की ते
आधुनिक मानसाआ आयुष्यातला एक महत्वाग
घटक बनले. सन २००९ आ आंकड्यांपरून
हे स्पष्ट होते की जगातील जवळपास एंउ
चतुर्तशी लोकसंख्या 'महामानव' वापर आपल्या
रोजआ आयुष्यात करते.

इंटरनेटवर लक्ष्य ठेवायला आणि
त्याचा वापर नियमित करायला कुठलीच
केंद्रीय समिती नाही. प्रत्येक भागीदार जोडे
(नेटवर्क) आपापले धोरण निश्चित करत असतो.
आपल्या दैनंदिन आयुष्यात इंटरनेटआ
वापर इंटरनेट संगणक नेटवर्कची एंउ जागतीक
संस्था आहे जेव्हा सखादया इंटरनेट वर
असतो, तेव्हा त्या व्यवस्थाआ समुदाया
एंउ भाग घेताना जो अंगणठाचा वापर
त्याने विचार आणि माहिती देवाणघेवाण,

કરવ્યાસાથી અસતો. આમથી ઉનામંડા
પૈનલિંગ જિવનાત નિયમનિયમે હંદરનેર
વાપરતો. હે વ્યામાન્ય લોગંસાથી આધુનિક
કિશાન મેરે આદે. ઉત્પાદના આથી માહિતીમા
દેવાળેવાળીઆ સોનાત જગમર કાંતી
ઘડવુન આગળી આદે.

હે માહિતીઆ જાગતકિ મદામાર્ગ
તયાર કરતે. આનિ જવજવજ સર્વ લેશાંના
લાવતે. હે ઉપલબ્ધ આદે. ઉષ્ણ, જલર, સોપ,
સ્વપ્ન આનિ જાદુવિધ.

રોજઆ માનવી જીવનસે સર્વ
લોર હંદરનેર વ્ધારે સ્પર્શલે આદે.

વ્યાવસાયકર્ત હંદરનેરવરૂન આપવ્યા
વ્યાવસાય અતિશય વેગને વિરુદ્ધિ કરૂ જાકતા
જોરુ વ્યાપારી ઓનલાઈન ત્યાંની ઉત્પાદને
ઓનલાઈન વિરુદ્ધિ, વિદ્યાર્થી ત્યાંના
આવશ્યક લોક્ષણકિ માધીની મિશ્રુ જાકતા
આમથી નોજરીસાથી ઓનલાઈન અર્જ કરૂ
જાકતો. આમથી હંદરનેર વ્ધારે પ્રતિમા આથી
કિડિઆ સામાયિક કરૂ જાકતો.

ક) MLCR સમાજ વોધન પ્રમાણે

મેગ્રેટિક હંક કુરેવર રિકગ્રિવાન વપમઆયસી
આરુ હે મુક તંજાન આદે. જે પ્રામુખ્યાને
તપાસવ્યા ઓલસવ્યાસાથી આથી ચાવર
પ્રક્રિયા કરવ્યાસાથી વાપરતે જાતે.
ચેકબરીત MLCR હી અવરંચી સ્ટ્રીંગ
હોદે જી ચેકઆ તલબી ડાલીકડે
વિસતે. ચામદ્યે વેક સ્ટ્રીંગ ક્રમાંક
ગ્રાહકાચા. જાતે. ક્રમાંક આનિ ચેક ક્રમાંક
તીન ગટ અસતાત. MLCR મધ્યે
ઢાલીકડુન નમુ - વળાચિ રાહડિંગ
ક્રમાંક ૨૨ - વળાચિ જાતે ક્રમાંક
આનિ ચાર વળાચિ ચેક ક્રમાંક
અમાવિદ આદે.

પ્રિંટ તંજાનાઆ અવધર્માત ચાલા
ચુંલકીય વ્ધારે વળ ઓલસ રેખા મ્ધવતાત.
જી મલનિલા માહિતી વાચવ્યાસ પ્રક્રિયા
કરવ્યાસ આનિ રેકૉર્ડ કરવ્યાસ સક્ષમ
કરવ્યાસાથી વાપરતી જાતે. MLCR
ચેકઆ લેસવર પ્રવર્ધિત ચુંલકીય વ્ધારેમધ્યે
નમુદ લેલેવ્યા ક્રમાંકના રેકૉર્ડ કરવ્યાત
મવત કરતે. પ્રમઆયસીઆર તંજા મૌતીક
વહતમેવજ પાસ કરૂન કરૂ કરતે.
જસે હી ચુંલકીય વ્ધારે અસલેલી તપાસની
જી પ્રસાદયામે ત્યા વસ્તમેવનીવરીત વાર્ષિક

ચુંકીય શરૂ શકવામાં મનીનને વાવને
 આવશ્યક છે અને નંબર ત્રિગો
 ચુંકીય માદીની વર્ણમિદ્યો અનુવાદીત
 કરવા જાય. ચુંકીય વાઈ મુદ્રીત
 કરવામાંથી લેસર પ્રિંટ વાપરવા જાતો.
 તે નિયમિત પ્રિંટ નાદી MATR
 આઈ વાપર લેવા લેસર પ્રિંટ ચુંકીય
 વાઈ અને કેરેક્ટર રેકમિશન ટોનર
 સ્વરીકાર તે મેંગેલિ લૂંકે આઈ
 કેરેક્ટર રેકમિશનને સર્વાત્ર મદતવા
 વૈશિષ્ટ્ય મુદ્દાને તે ચુરક્ષા લાવવો.
 આઈ પિચીંગ બોયલ (અરિંગ)
 હોઈંગ હાવ્યાપીસરવા કાદી મુન્દેગારી
 ત્રિપાલવા ચાંમુકે દોગારે નુકસાન
 કરી કરતે. કે પણ વર્ણ - ઓચ્છ
 તેજશાન આઈ જ્યાવા વાવર લૂંકા
 મુદ્દા: પ્રકીયા ચુલમ કરવામાંથી
 આઈ ચુલમ કરવામાંથી આઈ
 ચેક આઈ હતર મીનરિક કાગડપત્રે
 બેલ અરન્સ કરવામાંથી કરતાત.
 ચુંકીય વાઈ આઈ વર્ણ આવશ્યકમાંથી
 ત્રિગો ચુંકીય વાઈ આઈ વર્ણ વસ્તુસાત.
 ચુંકીય ઓચ્છ ચુરપિંગ વિરવામાંથી
 જાવડ આઈ મેન્કુઅલ પ્રયત્ન
 વાવરવાત. MATR કે શકિંગ જાતે
 આઈ ચેક ક્રમાંકની સ્થિતિને હાલે.

શકિંગ ક્રમાંક દા નડુ અક્ષરમાં ક્રમાંક
 આઈ જ્યાવર ચેક કાદવા જાતો. લી
 લૂંકે ઓચ્છમાંથી વાપરવા જાતે.
 લૂંકા જ્યા વાજ્યાત કામ કરતાત, ત્યા
 શકિતમાં આધારે શકિંગ ક્રમાંક જારી
 કેલે જાતાત. ઉદાહરણ તરીકે પત્થોરિંગમાંથી
 જેસ લૂંકે આ વાચેને જારી કેલેવા
 પ્રત્યેક ચેક સમાન શકિંગ ક્રમાંક
 હાલે.

XXX

Shital R. Gujarikar

class = B.A - I year

Sub.:- Economics

१) मागणीची लवचीकता निश्चित करणारे घटक
लिहा.

:- वस्तूचे स्वरूप : वस्तूच्या स्वरूपानुसार
जीवनावश्यक वस्तू, सुखसोयीच्या वस्तू
आणि येणीच्या वस्तू. (उदा., अन्नधान्य,
औषधे, पुस्तके इत्यादीची मागणी लवचीक
असते. सुखसोई आणि येणीच्या वस्तू (उदा.
कार, सुवाधी द्रव्ये, फर्निचर इत्यादीची
मागणी लवचीक असते.

• पर्यायी वस्तूंची उपलब्धता : जेव्हा वस्तूला
बाजारात अनेक पर्याय उपलब्ध असतात.
अशा वस्तूची मागणी सर्वसाधारणपणे
लवचीक असते. (उदा., लिंबू सरबत,
उश्नाच्या रस इत्यादी पण वस्तूला
बाजारात जवळचा पर्याय उपलब्ध नसेल.
(उदा., मोठे नर अशा वस्तूची मागणी
अलवचीक असते.

• वस्तूचे अनेक उपयोग : एकाच उपयोगा-
साठी असणाऱ्या वस्तूंची लवचीकता
कमी असते. विविधपयोगी वस्तूंची मागणी
जास्त लवचीक असते. (उदा., कोळसा
बीज इत्यादी.

- टिकाऊपणा : टिकाऊपणा वस्तूची सामग्री
लागत लवचीक असणे (उदा. : फोनिस्वर
बुलाईयंस इत्यादी). तसे नाबाबत वस्तूची
भावी (अलवचीक) असणे. (उदा. : दुधा
झाली पाला इत्यादी). (उदा. : १९८४)

- अभाक्-यांचे उत्पन्न : (अभाक्-यांच्या
उत्पन्न यानळी (उद्भव उत्पत्ती नर माता
अनवलीक उत्पत्ती. (उद्भव कुल्यक्ता (आदि
परीक्ष्यक्ता-या मातापितावर किंम
व्यवस्था परिणाम कवायन-हीना.

- ચારજીવી નીચના : જ્યાં વરનુંથી ચારજીવ
આદિક નીચે આમન (યા) વરનુંથી માગાળી
કમા આવડાક આમન. (ઉદા. (આ)વધે
જ્યા વરનુંથી ચારજીવ નીચે આમન. (યા)

३३५, मोटार वाडी

- कालावधौ : आमानस्यपणे असो व्यापारो
येईल (ही), कालावधौ उपरें (अधिक नेवई
मागो-ची) किंमत्त (मो-या) का (अधिक
असने) (माग) के कालावधौ उपरें कमा
नवई। मागो-या (किंमत्त) नेवो-ये कमा
कमा (असने) कोरें (उपभाजनस्य)।
(उपभाज) म बरें (है) कालावधौ।
अवरन व पयाया वरु-य्या बापुन
बदलें आकानेन .

② मागणीची लवचिकता म्हणजे काय
 :- प्रा. मार्शल यांच्या मते, "ज्या प्रमाणानुसार
 किंमतीत घट होते. त्यानुसार मागणी
 जास्त (अथवा कमी) प्रमाणानुसार वाढते
 तसेच ज्या प्रमाणानुसार किंमतीत वाढ
 होते त्यानुसार मागणी जास्त जास्त
 (अथवा कमी) प्रमाणानुसार घटते. यालाच
 'मागणीची लवचिकता' म्हणतात.

③ वितरणाच्या (आधुनिक सिद्धांतानुसार) निहा.
 :- एखाद्या पेढीने वस्तूचे उत्पादन करून
 त्या वस्तू विकल्या की पेढीला उत्पादन
 मिळते. ह्या उत्पादन प्राक्रियेन (उत्पादन
 घटकांच्या सहभागी असतो) उत्पादन
 केलेल्या वस्तूची विक्री केल्यावर
 मिळणाऱ्या उत्पन्नाची विभागणी
 (उत्पादन प्राक्रियेन सहभागी आलेल्या
 उत्पादक घटकांमध्ये कशी कराव्याची
 ह्या प्रश्नाचे उत्तर देण्याच्या प्रयत्न
 वितरणाच्या सिद्धांताद्वारे केला जातो.
 घटक मुल्यांच्या (आधुनिक) सिद्धांतानुसार
 रचनेचे समाधानकारक स्पष्टीकरण
 प्रदान करावा त्याला वितरणाच्या दृष्टी
 (आणि) दृष्टीच्या सिद्धांत (मोळखला
 जातो. घटक किंमत शक्ती (आणि
 पुरवठा शक्ती)द्वारे स्पष्ट केले जाऊ
 शकतात. (उत्पादन सेवा देणाऱ्या
 इतर कोणत्याही किंमती असतात.
 (आणि) त्या मुळात किंमती (आणि
 पारिस्थितीनुसार निर्धारित किंमती
 (आणि) पारिस्थितीनुसार निर्धारित
 केल्या जातात. (उत्पादन घटक सेवा
 देणे म्हणून उत्पन्न केले जाते. मजुरी
 ही (आशाद्वारे प्रदान केलेल्या सेवा
 देणेक, अशा प्रकारे उत्पन्न हे

परिणामकारक घटकांद्वारे प्रदान केलेल्या सेवांसाठी मोबदला किंवा किंमती (असतात. हा सिद्धांत किफोळ उत्पादक ना हा सिद्धांत श्रृंखला आहे, कारण तो पूर्वापरी पर्याय आणि दोन्ही शक्तींच्या विचार करतो. मार्शलचे (असे मनु होते की घटकांची किंमत स्पष्ट करण्यासाठी सिद्धांताची आवश्यकता नाही. किमोडिटी किंमत नियंत्रण ठेवणारी नव्हे. घटक - किंमत नियंत्रित करताना खालील पारिच्छेद सिद्धांताच्या ठळक पैलूंना स्पर्श करतात.

पैदाच्या एकूण उत्पन्नेच्या विभाजन करतात. कोणत्या उत्पादक घटकाला किती मोबदला देला जावा व तो कोणत्या आधारावर ठरवला जावा हे दोन प्रश्न वितरणाच्या सिद्धांताच्या अभ्यासात केंद्रस्थानी असतात. अनेक अर्थशास्त्रांनी या प्रश्नांची उत्तरे द्यायचा प्रयत्न केला आहे. यापैकी दोन प्रमुख मतप्रवाह म्हणजे -

- १) सीमांत उत्पादनक्षमतेचा सिद्धांत
- २) वितरणाच्या आधुनिक सिद्धांत

सीमांत उत्पादनक्षमतेचा सिद्धांत

(अर्थशास्त्रातील एक मोठा मतप्रवाह मार्शल, जेवॉन्स, वॉफोस्टेड यांच्या विचारांच्या प्रभावाखाली होता यांच्या मते (अर्थशास्त्रातले सर्व निर्णय हे सीमांत मात्रांच्या आधारे घेतले जाताना. यान्वय तर्कानुसार कुठल्या उत्पादन घटकाला किती मोबदला द्यावा ह्याच्या निर्णय किंवा घटकांना ठराविक मोबदला द्यावा लागणार असेल हा निर्णय त्या घटकांची सीमांत उत्पादकता व त्या घटकावर होणारा सीमांत खर्च यांच्या आधारे घेतला जातो.

व्याख्या :- उत्पादन प्रक्रियेत किती उत्पादक घटक वापरावे व त्यांच्या मोबदला किती (असावा हे ठरवताना त्या उत्पादक व त्या घटकांवर होणारा सीमांत खर्च यांची तुलना केली जाते. वज्रोत्तरी सीमांत (अगम उत्पादन सीमांत खर्चापेक्षा जास्त असेल वज्रोत्तरी उत्पादक वापर शक्यवला जातो. घटक किंमतीच्या सिद्धांत हा किमतीच्या सिद्धांताच्या एक वैशिष्ट्य मामला आहे. आम्ही प्रथम घटकांच्या मागणीचा सिद्धांत आणि श्रवणी समतेत किंमत आणि प्रमाणाच्या

निर्धारणाच्या सिद्धांतामध्ये एकत्र करतो.
लिप्सी आणि स्टॅनिमर
गृहीतके :

१) प्रत्येक उत्पादक जास्तीत जास्त नफा
मिळविण्याचा प्रयत्न करतो.

२) उत्पादकांना LMR-चे परिपूर्ण ज्ञान
असते.

३) घटक बाजाराने सक्रिय स्पर्धा आस्ते
नत्वाने आहे.

४) घटकांच्या विविध घटकांमध्ये सक्रिय
स्पर्धा आहे.

५) घटक सेवांच्या किमती समतुल्य
करण्यासाठी राज्य हस्तक्षेप करत
नाही.

६) कल्याणकारी (अर्थशास्त्राची संकल्पना
स्पष्ट करून) हेक्स (आणी कॅल्डॉर
यांच्या कल्याणाची व्याख्या दिली हा.

७) कल्याणकारी (अर्थशास्त्राचा शास्त्रीय
आधार) मिळणे शक्य आहे काय
याबाबतीच्या पुनर्विचारातूनच नेवे
कल्याणकारी (अर्थशास्त्र) उदयास
आले. त्याची भूमिका (अर्थ) आहे की,
कोठल्याही (आर्थिक) घोरणाचे किंवा
व्यवस्थेचे दोन परिणाम होताना एक
(अर्थव्यवस्थेच्या कार्यक्षमतेवर व
दुसरा (न्याय) मुळे होणाऱ्या कल्याणाच्या
विभाजनावर त्यापैकी केवळ घोरणाविरुद्ध
मार्गदर्शक करण्यास काहीच प्रत्यक्ष नाही
हेक्स ह्यांनी या प्रतिपादन
दुशेला देला. कॅल्डॉर ह्यांच्याही
नेराळ्या कारणांसाठी ह्या विचारस-
रणीस मि (आधार) मिळाला. कॅल्डॉर
ह्यांचे कल्याणाची कसोटी (अर्थशा-
स्त्रज्ञांना) याची विभाजनावरील
परीणामाची योग्य ती दखल घेण्यास
राजकारणी मंडळी समर्थन (असल्याने)
त्यांचा विचार (अर्थशास्त्रात) करण्यास
शक्य नाही. कॅल्डॉर ह्यांच्या भूमिकेस
लिटल ह्या (अर्थशास्त्राचा विरोध)
आहे. त्यांचे म्हणणे (अर्थ) आहे की,
(अर्थशास्त्रासारख्या सामाजिक शास्त्रा

जीवनमूल्यांच्या विचार टाळता येत नाही. म्हणून कोणताही अर्थशास्त्रज्ञाने आर्थिक घोरगाऱ्या विवेचन करताना आपण कोणती जीवनमुल्ये मानतो, हे स्पष्ट केले पाहिजे. गृहीत जीवनमुल्यांवरच कल्याणकारी अर्थशास्त्र आधीच ठेवले पाहिजे. अशी लीटल यांच्या भूमिका आहे. कल्याणकारी अर्थशास्त्राच्या विचारसरणीस आणखी एक वळण बर्गसिन ह्यांनी दिले. त्यांनी सामाजिक कल्याण ही कल्पक कल्पना मांडली. प्रत्येक व्यक्तीला आपले कल्याण जसे समजते तसेच आपले कल्याण कोणत्या समाजस्थितीत साधते. हेही समजून शकते. समाजाच्या कल्याणाबाबत मतस्वातंत्र्य असणारी व्यक्ती ज्याप्रमाणे स्वतःपुरती कल्याणविषयक प्राधान्यश्रेणी ठरविते, तशी समाजाची कल्याणविषयक प्राधान्यश्रेणी ठरविते. नशी समाजाची येईल व त्यावरून समाजाचे उच्चतम कल्याण कोणत्या घोरगामुळे होऊ शकेल, याच्या अवमोस गृहीत, जीवनमूल्यांच्या मध्य आधार न घेता करता येईल.

कल्याणकारी अर्थशास्त्रातील

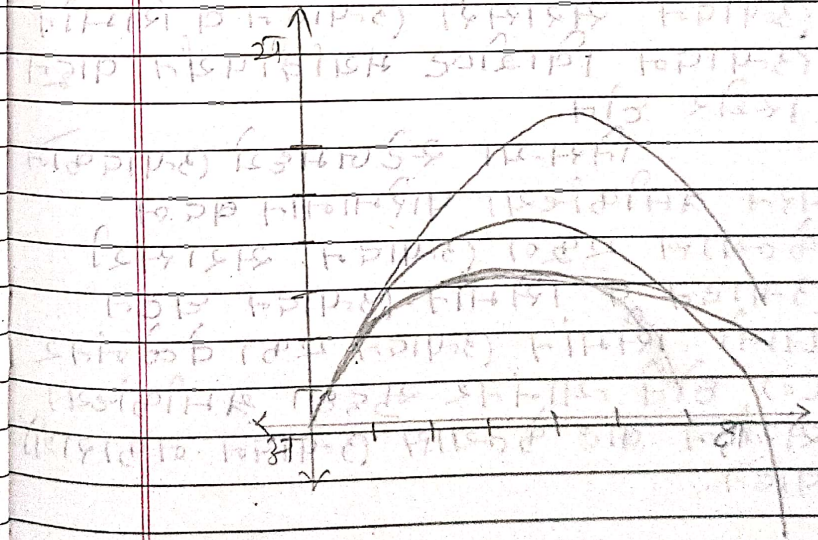
सिद्धांत मांडताना बहुतेक ठिकाणी वास्तविक अर्थशास्त्रातील प्राप्तिपादनपद्धतीच्या उपयोग केलेला आढळतो. उदा. समाजातील आवडीनिवडी स्थिर मानल्या आहेत. माहितीच्या आधारे. अनिश्वेतता सहज दूर करता येते. असे समजण्यात आले आहे. आणी अर्थव्यवस्थेत सुचविलेल्या कल्याणकारी फेरबदलांमुळे होणाऱ्या दीर्घकालीन (अनिष्ट परिणामांमुळे दुर्लक्ष केले आहे. या गृहीतकांनुसार कल्याणकारी अर्थशास्त्राच्या तत्त्वप्रणालीतील दोष उद्भवतात. एकतर समाजातील आवडीनिवडी स्थिर नसून बदलत जाताना हे सत्य दृष्टिआड केल्यामुळे आवडीनिवडी बदलाने मुळ उद्भवणाऱ्या पारिस्थितीत कल्याणकारी अर्थशास्त्राचा फारसा उपयोग होत नाही. दुसरा दोष हा की, आधुनिक काळी वस्तुंमध्ये आढळणारी विभिन्नता व गुंतागुंत लक्षात घेता. त्यांची उपभोक्त्यांना माहिती करून देण्याच्या शर्त व वाढत जातो. आणी अनिश्वेतताही अर पडते. शिवाय नैसर्गिक दोष हा संभवतो की, कल्याणकारी अर्थशास्त्रातील कसोट्यांच्या आधारे सुचविलेले फेरबदल तत्कालीन दृष्ट्या

फायदेशीर वाटेल तरी त्यांनील
काहीपासून दीर्घ काळान (अनिष्ट
पारिणाम संभवतात. म्हणून कुल्याण
कारी (अर्थशास्त्रात सुचविलेले
धोरण सामाजिक चालना येत नाही.
असे असले तरी संपन्न समाजातील
दोष उघडकीस आणून कुल्याणकारी
अर्थशास्त्रात (अर्थ व्यवस्थेतील,
अन्यायावर प्रकाश पाडू शकेल.
मात्र शांका नाही त्यामुळेच
(अर्थशास्त्राची उद्दी शोखा धोरणापेव
- एक मार्गदर्शन करण्यास (अपेक्षित
आहे. असे म्हणावे लागेल. मात्र
धोरण सुचविल्याने आपला जीवन
- मुल्ये. " (आपण वृद्धीत धरलेल्या
गोष्टी (आणि कुल्याणकारी (अर्थशा
- स्त्राच्या मर्यादा स्पष्ट करणे आवश्यक
ठरते.

७) बदलत्या प्रमाणाचा नियम (आकृती स्पष्ट
करा.

:- (उत्पादन फलनात (उत्पादनाचा एक
घटक बदलता ठेवून इतर घटक स्थिर
ठेवते (असता निर्माण होणाऱ्या
फलनास (अल्पकाळातील (उत्पादन
फलन असे म्हणतात.
इतर परिस्थिती स्थिर
(असतांना (उत्पादनाचा एक घटक स्थिर
ठेवून इतर घटकांची मात्रा बदलून
गेल्यास त्या घटकांचे संयोगातील
प्रमाण तसेच वस्तूच्या (उत्पादन शक्तीत
घेणारी वाढ एका मायादी नंतर फक्त
कमी होत जावे.

નિસંન્યા એટેજમદ્યે ઉત્પાદકને
પરન પ્રતીકાંન્યા પારિમાનાન બદલ
કેલ્યાસ ઇકુલ ઉત્પાદન. એસાસરી
ઉત્પાદન વ સિમાન ઉત્પાદન ઘટન
જાનો. સમાન ઉત્પાદન ઇકા વેબનંતર
નું હોને વ્યાનંતર સુદ્ધા પ્રતીકાંન્યા
સંચોલ બાદ કેલ્યાસ ઉત્પાદન નકારાચી
વાદન.

प्र०-
७७

चेतना गामानमि स्नातपूत

विषय :- अर्थशास्त्र

नवारा महाविद्यालय काराज

प्र १०:-

उत्तर:-

चित्तरत्नाच्या आधुनिक सिद्धान्त निहाळ
चित्तरत्नाच्या सीमाने उत्पादकाचा सिद्धान्त
नीव दोष दूर करण्यासाठी नवसनात्मनवादी अर्थ-
व्यास्तज्ञानी मागेनी पुरवठा ह्या दोन्ही बाजूंचा
विचार करून चित्तरत्नाचा आधुनिक सिद्धान्त मा-
गेला आहे. या सिद्धान्तामध्ये मागेनी पुरवठा
अशा दोन्ही घटकांचा विचार करण्यात आल्या-
मुळे या सिद्धान्ताने मागेनी पुरवठ्याचा रि-
श्ददात असे म्हणतात. या सिद्धान्तामध्ये वस्तूच्या
मूल्यानिर्धारण या तत्वाचा आधार घेतला आहे
म्हणून आधुनिक सिद्धान्ताने मुख्य सिद्धान्त
हातू विरोध करू मानले आहे.

सिद्धान्तचा आधार :- किंमत व्यापमानेतून
मागेनी - पुरवठ्याच्या स्तुलनाने उत्पन्न ल्यापमाने
उत्पादक घटकांचा किंमतसिद्धान्त ल्या घटकांच्या
मागेनी पुरवठ्याच्या स्तुलनाने निर्माण होतो.
असा या सिद्धान्तचा आधार म्हणून सांगता
येईल. उत्पादनाच्या प्रक्रियेमध्ये चार घटक दिसून
येतात. ल्यामहत्त्व, मूल्य, प्रमाण, भाडवणूक व सध-
टक याचा समावेश होत असतो. मागेनी म्माने
पुरवठ्याच्या स्तुलनाने या घटकांमध्ये ल्याच प्र-
त्वनाने दिसून येते परंतु सर्व घटकांना लागू हो

जारी सर्वसाधारण तत्वे अर्थशास्त्रज्ञांनी मागणीचे मूल्य ठरविले आहे.

उत्पादक घटकंची मागणी :

आपत्तीने वस्तूच्या उपयोगीनेवरून किती मागणी ठरविले जाई, त्याचप्रमाणे प्रत्यक्ष मागणी ही उत्पादक घटकांची दिसून येत नाही. उत्पादक घटकांची मागणी ज्या वस्तूच्या उत्पादक प्राक्षेपेमध्ये ज्या घटकांचा समावेश होतो त्यावर अवलंबून असते. म्हणजेच उत्पादक घटकांची मागणी ही अ. प्रत्यक्ष दिसून येते.

उत्पादक घटकांच्या मागणीवर पुढील घटकांचा प्रभाव पडत असतो -

1. वस्तूची मागणी : उत्पादन करीत असताना उत्पादक ज्या वस्तूची निर्मिती करतो त्या वस्तूच्या मागणीवर त्या वस्तूच्या किंमतीवरून वापरल्या जाणाऱ्या घटकांची मागणी अवलंबून असते. त्या वस्तूच्या किंमती जास्त असल्यास त्या घटकांची मागणी जास्त राईल. व मागणी कमी असल्यास त्या घटकांची मागणी कमी राईल.

2. घटकांची उत्पादकता : उत्पादन घटकांच्या

सीमाने उत्पादकतेच्या वाढीवर उत्पादन घटक मागणी अवलंबून असते. घटकांच्या सीमाने उत्पादकतेने पुढील कारणांमुळे वाढ होऊ शकते. 1. उत्पादक घटकांच्या किंमती वाढ असल्यास त्यांच्या सीमाने उत्पादकतेने वाढ होऊन असते. 2. दाक्षिणा, विशिष्ट घटकांना सादर करणाऱ्या इतर घटकांचे युक्त प्रमाण असल्यास त्या घटकांची सीमाने उत्पादकता वाढते.

3. उत्तर उत्पादन साधनेच्या किंमती :

उत्पादन साधनेंवरून किती दुरुव्या साधने पुरविले जाऊन वापर करता येतो तेव्हा पर्याय साधनेची किंमत वाढल्यास त्याचा परिणाम त्या साधनेच्या मागणीवर होऊन असतो.

उत्पादन घटकांच्या मागणी वक्र :

उत्पादक घटकांच्या किंमती वाढल्यास त्यांची मागणी कमी होते तर किंमत कमी झाल्यास त्यांची मागणी वाढते म्हणून घटकांच्या मागणी वक्र हा वक्र ज्याला उतरगारा वक्रात्मक उतरगाराचा असतो.

उत्पादक घटकांच्या पुरवठा पुढील घटकांवर अवलंबून असतो -

1. भूमीचा पुरवठा : भूमी ही अस्मरणीय देणगी

आहे. तसेच पुरवठा मर्यादित असतो. राजा उद्योगाच्या दृष्टीने विचार केला तर भूमीच्या पुरवठा हा लवचिक असतो. म्हणजेच उद्योगाला न जास्त खर्च मिळेस तिथे भूमीच्या पुरवठा जास्त असतो म्हणून भूमीच्या पुरवठा वक्र हा खालून वर जाणारा म्हणजे चनात्मक भावनाचा असतो.

२) भूमीच्या पुरवठा : भूमीच्या पुरवठा निश्चीन होत असताना ग्रामीणांची कार्यक्षमता तसेच मजुरांची संख्या यावर अवलंबून असतो. संपूर्ण मर्यादित कार्यक्षमता ग्रामीणांची असल्या बराच काळ स्थिर असते. जास्त मजुरी देणाऱ्या उद्योगाला ग्रामीणांच्या पुरवठा जास्त होतो म्हणून भूमीच्या पुरवठा वक्र हा सुद्धा चनात्मक भावनाचा असतो.

३) भांडवलचा पुरवठा : उद्योगांमधील भांडवलचा पुरवठा हा त्याचा मालकाच्या सोबतल्याच अवलंबून असतो. सहाय्यी भांडवलदाता जास्त असल्यास भांडवलचा पुरवठा जास्त होतो. भांडवलचा पुरवठा वक्र हा चनात्मक भावनाचा असतो म्हणून उत्पादन खर्चाचा मागणी वक्र तसेच चनात्मक भावनाचा व चनात्मक भावनाचा असतो.

प्र ३:- मागणीतील लवचिकता म्हणजे काय? मागणीचे लवचिकता निर्धारित करणारा घटक विहा १

उत्तर:- राखादया पदार्थाचा विस्तार आणि संकोच पावण्याची क्षमता म्हणजे लवचिकता. त्याच उद्योगात असते आणि खूप लवचिक असतो असे आपण म्हणतो. कारण त्याच उद्योगाच्या बाबी वाढविण्याकरिता आपणास खूप जास्त त्याचा वापर होतो. याउलट खूप सहज मोठ्यास लवचिक होतो. आणि तो त्याच सोडल्यास संकोच पावतो. त्याचप्रमाणे राखी वस्तूची मागणी देखील किती किंमत वाढल्यास किती पावतो आणि किंमत कमी आल्यास विस्तारते.

राखादया वस्तूची मागणी कमी किंमत जास्त लवचिक आहे. याची उदाहरण देवळ मागणीचे निर्धारित घटक आणि मागणीचे परिणाम यांमध्ये घालण्यास सध्यात्मक बदलावरून येत आहे. मागणीतील शेवट वस्तूचे मागणीच्या निर्धारक घटकामधील (वस्तूची किंमत, व्यक्तीचे उत्पन्न, पर्यायी व पुरवठा वस्तूच्या किंमती) शेवट बदलाशी असलेले गुणोत्तर (प्रमाण) म्हणजे लवचिकता होय. आणि त्याचे प्रकार पुढीलप्रमाणे आहेत. १) किंमतजन्य लवचिकता, २) उत्पन्नजन्य लवचिकता, ३) प्रतिस्थापन लवचिकता, ४) निरवस्थ लवचिकता

सागरीच्या लवचिकतेचे निदर्शित घटक :

1) वस्तूचे स्वरूप : उपभोग वस्तूचे स्वरूप नील पकटून असते. अ) आवश्यक वस्तू, व) सुख-सोयीच्या वस्तू भागी लवचिकतेच्या वस्तू. अणु-अणु वस्तूची मागणी कमी लवचिक असते.

उदा: लावूळ, गहू, तेल, मीठ यासारख्या वस्तूच्या किमतीत लोढ झाली तर त्याच्या मागणीवर फारसा परिणाम होत नाही. लवचिक सायकल, घड्याळ, पेंसे यासारख्या सुखसोयीच्या वस्तूंची मागणी साधारण लवचिक असते.

2) अवधीच्या वस्तू : ज्या वस्तूची मनुष्याला आवश्यक जडलेली असते त्या वस्तूची मागणी कमी लवचिक असते. उदा. पाने, तंबाखू, सिगरेट, दाढ इ. अशा वस्तूच्या किमतीत लोढ झाली तर त्याची मागणी कमी होत नाही.

3) वस्तूची किंमत : अत्यंत जास्त किमतीच्या भागी अत्यंत कमी किमतीच्या वस्तूची मागणी कमी लवचिक असते. मोयार, पध्मावरी, राईरे

मीनी यासारख्या मोठ्यावान वस्तूच्या किमती वाढल्या तरी शीमताची खरेदी कमी होत नाही. शाउलर स्कूटर, फ्रीज, घड्याळ यासारख्या मध्यम किमतीच्या वस्तूची मागणी जास्त लवचिक असते.

4) विविधोपयोगी वस्तू : ज्या वस्तूचे विविध उपयोग असतात त्या वस्तूची मागणी लवचिक असते. उदा. चहा-कोंफी, गुळ-साखर, दही, बेकरी इत्यादी. समजा चहा, गुळ व दही यांच्या किमतीत वाढ झाली तर द्या वस्तूची मागणी उकटून कमी होईल.

5) पर्यायी वस्तू : ज्या वस्तूंना इतर पर्याय उपलब्ध असतात त्या वस्तूची मागणी जास्त लवचिक असते. चहा-कोंफी, गुळ-साखर, दही, बेकरी इत्यादी. उदा. शाहू, ग्राहक चहा रोवणी कोंफी-त्या गुळ रोवणी साखरेच्या भागी दही रोवणी जेमतेमचा वापर सुरू करतील.

6) पूरक वस्तू : ज्या वस्तू परस्पर पूरक असतात त्यांची मागणी कमी लवचिक असते. उदा. स्कूटर, पेट्रोल, पिन-शाई इत्यादी. पूरक वस्तूंना स्वतःच्या किमतीत वाढ झाली तर संयुक्त मागणी असते.

7) रिक्ता वस्तु :- रिक्ता वस्तुची मागणी जास्त
त्वचिळ असते. अशा वस्तुची किंमती कमी आली
स मागणीत वाढ होत. कारण अशा वस्तुचा साठ
कमी ठेवता येतो व त्याचा उपभोग दीर्घकाळ
पर्यंत देतो येतो. उदा. साखर, गहू, साबण इ.

8) शीघ्रनाशी वस्तु :- शीघ्रनाशी वस्तुची मागणी
कमी त्वचिळ असते. अशा वस्तुच्या किंमतीत चढ
आली तर त्याचा मागणीत विशेष वाढ होत नाही.
कारण अशा वस्तुचा साठ कमी ठेवता येत नाही.
उदा. पुष्प, दही, बाजीपाला इत्यादी.

9) वस्तुवर खर्च होणारा उत्पन्नाचा भाग :-
वस्तुवर उत्पन्नाचा बराच भाग खर्च होतो. त्या वस्तु
ची मागणी जास्त त्वचिळ असते. उदा. कापड,
भांडी इत्यादी. याउलट ज्या वस्तुवर उत्पन्नाचा
कमी भाग खर्च होतो त्या वस्तुची मागणी कमी
त्वचिळ असते. उदा. खुई, टाचणी, आगपेदी.

10) उपभोग रचणीत करण्याची जाणता :-
ज्या वस्तुचा उपभोग रचणीत करता येतो अशा वस्तुची मागणी
जास्त त्वचिळ असते. उदा. रेडिओ, टी. व्ही.

खुई इत्यादी. ज्या वस्तुच्या किंमतीत वाढ
आली तर उपभोगी खरेदी पुढे ढकलतात.
उलट अन्नधान्य, मोषी यांचा उपभोग पुढे
ढकलता येत नाही. म्हणून अशा वस्तुची मागणी
कमी त्वचिळ असते.

11) काळाचा परिणाम - डॉ. माशेलकराचे मते -

मागणीच्या त्वचिकतेवर काळाचा परिणाम
होतो. त्यांच्या मते, अल्पकाळाने मागणी कमी
त्वचिळ असते. कारण किंमत बदलण्याची माहिती
सर्व ग्राहकांनी ताबडतोब मिळत नाही. शिवाय
ज्या वस्तुची किंमत वाढली त्या वस्तुवर खर्च करीत
नाल्या पर्यायी वस्तुचा वापर करावा हे निव्वरीत
पेण करण्याकरिता काही अवधी लागते.

12) वदलत्या व क्रमानाचा नियम भावृतीसह
स्पष्ट करा.

उत्तर :- परंपरागत अर्थशास्त्रज्ञांच्या मते, उत्पादनाच्या
निष्ठा होणाना वाढते फक्त (वर्धी उत्पत्ती), स्थिर फू
(स्थिर उत्पत्ती) व घटते फक्त (आसानी
उत्पत्ती) असे एकूण तीन नियम असल्यात.
यापैकी वाढत्या व स्थिर उत्पत्तीच्या नि-

शमन उद्योगाच्या क्षेत्रात लागू होती तर घरच्या फलत्या नियम शेतीच्या क्षेत्रात अनुभववास येतो. वदलत्या प्रमाणाच्या नियमाचाच "अप्रमाणशीर वदलत्या नियम" विषय प्रमाणातील फलत्या नियम" असेही म्हणतात. आधुनिक अर्थशास्त्राच्या मते, वदलत्या प्रमाणाच्या नियम हा सर्वच क्षेत्रात अमलात येतो.

वदलत्या प्रमाणाच्या अर्थ :

अल्पकाळात उत्पादनात वाढ करण्यासाठी काही घरच्या स्थिती देवून उत्तर घरच्यामध्ये वदल करवा लागतो. सुरुवातीला हे कर जमीन व १ अमीक हे प्रमाण राहिले, पण नंतर आणखी अमीक वाढवीत गेल्यास स्थिर व वदलते घरच्या यांचे प्रमाण (१:१, २:३, ३:१, ...) असे वदलत जाईल. उत्पादक घरच्याच्या प्रमाणात वदल सारख्यामुळे उत्पादनात कशाप्रकारे वदल होतो हे स्पष्ट करणाऱ्या या नियमाचाच वदलत्या प्रमाणाचा नियम असे म्हणतात.

नियमाची व्याख्या :-

अन्य उत्पादन घरच्या स्थिती देवून फक्त राख उत्पादन घरच्याचे प्रमाण क्रमशः वाढवीत गेल्यास राख विविध मर्यादेनंतर उत्पादनात होणाऱ्या वाढीचे प्रमाण घटत जाते. म्हणजेच सीमांत उत्पादन घटत जाते.

नियमाची अटीत पारिस्थिती :

- 1> उत्पादन क्षेत्रात कोणताही वदल होत नसतो. उत्तर क्षेत्रात सुधारणा केल्यास सीमांत व सरासरी उत्पत्ती उभी होण्याएवजी वाढत जाई.
- 2> काही उत्पादन घरच्या स्थिती असून काही घरच्या वदलते मोठे.
- 3> स्थिर घरच्या गुणवत्तेत कोणत्याही वदल होत नाही.
- 4> वदलत्या घरच्याच्या सर्वांमात्रा राखीनसी मोठे.
- 5> हा नियम अल्पकाळातच लागू होतो.

स्थिर घरच्या वदलता	भूमी व	राख	सरासरी	सीमांत	अवस्थ
उत्पत्ती	घरच्या	अम यो	उत्पादन	उत्पादन	उत्पादन
हेक्टर	अम मात्रा	प्रमाण	क्वितर	क्वितर	क्वितर
२	१	२:१	३	३	३
२	२	२:२	४	४	४
२	३	२:३	१२	४	४
२	४	२:४	१४	३.५	२
२	५	२:५	१५	३	१
२	६	२:६	१५	२.५	०
२	७	२:७	१४	२	-१
२	८	२:८	१२	१.५	-२
२	९	२:९	१०	१	-३

वरील उदाहरणावरून लक्षात येईल की, भ्रम या चर-
बान बदल केल्यानंतर उत्पादनात होणारा बदल नी-
न अवस्थामधून जातो.

पहिली अवस्था :-

ही अवस्था पहिल्या तीन-
मातेपावेतो आहे. या अवस्थेत उत्पादनात पुढील
ठळक बदल घडून येतात. या अवस्थेत राहुण, सरा-
सरी व सीमांत या तिन्ही प्रकारच्या उत्पादनात वाढ
होते. सरासरी उत्पादनापेक्षा सीमांत उत्पादनात वेगाने
वाढ होते. या अवस्थेत निसर्गाच्या आर्मिकाला उत्पादन
घटक या युक्त प्रमाण निर्माण होते. कारण यावेळी
सीमांत उत्पादन व सरासरी उत्पादन समान होते.

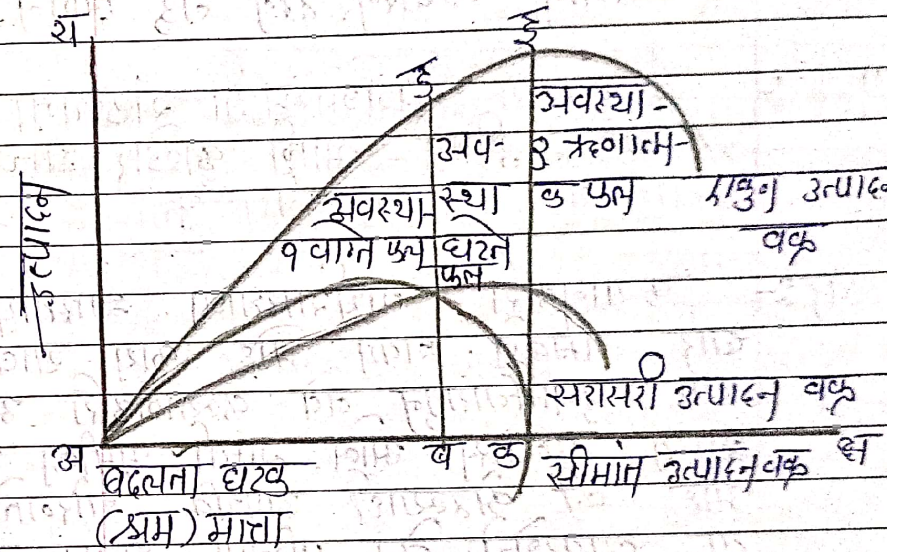
दुसरी अवस्था :-

ही अवस्था चौथ्या मातेपासून
ने सहाव्या मातेपर्यंत आहे. या अवस्थेत उत्पादनात
पुढील ठळक बदल घडून येतात. याच अवस्थेत स-
हाव्या मातेचा राहुण उत्पादनात वाढ होऊन ते भ्र-
म होतं. या अवस्थेत सरासरी उत्पादनात कमी
सीमांत उत्पादन वेगाने कमी होऊन शुन्यपर्यंत येते.

तिसरी अवस्था :-

ही अवस्था सातव्या मातेपासून ते
आठव्या मातेपर्यंत आहे. या अवस्थेत उत्पादनात पुढील
बदल घडून येतात. या अवस्थेत राहुण, सरासरी व सी-
मांत अशा तिन्ही प्रकारच्या उत्पादनात घट होतं. स-

रासरी उत्पादनात घट होत असली तरी ती घट हून
कमी स्वभावाची असते. सीमांत उत्पादनात होण-
री घट तद्दलात्माक स्वरूपाची असते.

वरील आकृती मध्ये अठरा या भ्रममातेपर्यंत उ-
त्पादनाची पहिली अवस्था आहे. या अवस्थेत रा-
हुण, सरासरी व सीमांत या तिन्ही उत्पादनात वा-
ढ होतं. भ्रम भ्रममातेच्या पुढे दुसरी अवस्था सुरू
होते. या अवस्थेत सीमांत व सरासरी उत्पादन कमी
होतू लागते. पुढे सीमांत उत्पादन शुन्य होऊन
उत्पादन महत्तम होते. महत्तम उत्पादन सी-
मांत कमीमध्ये ई बिंदूने दर्शविले आहे. ही श-
रित अवस्था एक भ्रममातेपर्यंत असते. बड भ्रममाते

च्या पुढे तिसरी अवस्था सुरू होते. व या अ-
वस्थेत मात राहुन सारसरी व सीमाने अशा
मिनी प्रकाश्या उत्पादनता घट होऊ लागले
व सीमाने उत्पादन तेव्हा होऊ लागले.

प्र ४:- कुल्याणकारी अर्थशास्त्राची संकल्पना स्प-
ष्ट करून द्या - भागी कळार याच्या
कुल्याणाच्या व्याख्या लिहा ?

उत्तर:- कुल्याणकारी अर्थशास्त्राचा शास्त्रीय भा-
धार मंडळ हाच आहे. काय याबाबती-
च्या पुनर्विचारानुसार नवे कुल्याणकारी अर्थ-
शास्त्र उदयास आले. त्याची भूमिका अशी
आहे की कोठल्याही आर्थिक दोरणाचे तडे
वा व्यवस्थेचे दोन परिणाम होतात. एक
अर्थव्यवस्थेचा कार्यक्षमतेवर. व त्यामुळे होणा-
ऱ्या कुल्याणाच्या विभाजनावर. त्यापैकी केवळ
योग्यताविषयक मागदर्शक करण्यासुद्धा कार्य
प्रत्यवाय आहे.

द्वितीय ह्यांनी याच प्रणिपाद-
नास उजवा दिला. कॅलंडर ह्यांच्याही निराकषा
कारणासाठी ह्या विद्यारथ्यांनी याचा मि-
ठावा कळार ह्यांचे म्हणणे असे की कार्य-
क्षमतेवरील परिणाम हीच कुल्याणाची कसोटी

अर्थशास्त्रज्ञानामागची विभाजनावरील
परिणामांची योग्य ती दखल घेव्यास.
राजकारणाची मंडळी समर्थ असल्याने त्याचा
विचार अर्थशास्त्रज्ञाने करण्याची गरज नाही.

कॅलंडर ह्यांच्या भूमिकेतून निरतून ह्या
अर्थशास्त्रज्ञांच्या विरोध आहे. त्यांचे म्हण-
णे आहे की अर्थशास्त्रासारख्या सामाजिक
शास्त्रात जीवणमूल्यांच्या विचार ठाकता ये-
त नाही. म्हणून कोणत्याही अर्थशास्त्रज्ञाने

आर्थिक दोरणाचे विवेचक करताना आपण
कोणती जीवणमूल्ये मानता, हे स्पष्ट केले
पाहिजे. अर्थात जीवणमूल्यावरच कुल्याणकारी
अर्थशास्त्र आधारीत केले पाहिजे. अशी
विस्तृत याची भूमिका आहे. कुल्याणकारी

अर्थशास्त्रज्ञाच्या विचारसरणीस आणखीही
एक पक्ष वर्गसुद्धा ह्यांनी दिले. ह्यांनी
सामाजिक कुल्याण ही कल्पना मांडली. प्र-
त्येक व्यक्तीला आपले कुल्याण जसे स-

मिजेत. तसेच आपले कुल्याण कोणत्या को-
णत्या समाजासहीत संबोधले हेही समजून
शिकणे. समाजाच्या कुल्याणाबाबत मतस्वातं-
त्र्यपूर्ण व्यक्ती ज्याप्रमाणे स्वतःपुरती कुल्या-
णविषयक प्राधान्यमेणी ठरविते तशी समा-

जाची कुल्याणविषयक प्राधान्यमेणी ठरविता येते

व त्यावरून समाजिय उत्थनम् कल्याण
कोनत्या चोरोनामुळे होऊ शकिल, या
च्या अभ्यास गृहीत जीवनमुल्याच्या
आधारा न घेता करता येईल.

कल्याणकारी अर्थशास्त्रातील
सिद्धांत मांडताना बहुतेक ठिकाणी वा-
स्तविक अर्थशास्त्रातील प्रातिपादनपद्धतीचा
उपयोग केलेल्या आढळतो. उदा. समाज-
तील आवडीनिवडी रशीत मानल्या भा-
हेत माहितीच्या आधारा आनीश्चिंतना
दूर करता येत असे समजल्यात आले.
आहे आणि अर्थव्यवस्थेत सुचविलेल्या
कल्याणकारी फेरबदलांमुळे होणाऱ्या दी-
र्घकालीन अमेळ पारिणामांमुळे दुर्लभ
केले आहे. या गृहीतकानुनय कल्याण-
कारी अर्थशास्त्राच्या तत्त्वप्रवालीनीत
दोष उद्भवतात. शिष्टांतु समाजातील
आवडीनिवडी बदलल्याने अवदवणाच्या
पारिश्चिनीत कल्याणकारी अर्थशास्त्राचा
प्रारस उपयोग होत नाही. दुसरा
दोष हा आहे, आधुनिक डावी वसु-
तम मध्य आढळणारी विधीनता वा गुना-
गुन लक्षान घेता त्याची उपभोक्तांनी

माहिती करून देण्याचा कार्य व अर्थ-
दोष वाढत जातो आणि आनीश्चिंतनेतही
भरपूर पडतो. शीवाय निसरा दोष हा
संभवतो की, कल्याणकारी अर्थशास्त्रातील
कसोटीच्या आधारा सुचविले फेरबदल
तात्कालिक दुष्टा फायदेशीर वाटत, तरी
त्यांतील वाढीपासुन दीर्घ काळात अनेक
परिणाम संभवतात, म्हणून कल्याणकारी
अर्थशास्त्रात सुचविलेले चोख सामाजिक
व सुव्याप्त भर टाकलेच, असे चरून
चालता येत नाही. असे असेल तरी
सुपन्न समाजातील दोष उघडकीस आणून
कल्याणकारी अर्थशास्त्र अर्थव्यवस्थेतील, भ-
व्यायावर प्रकाश पाडू शकते. यांत डाव
नाही.

यामुळेच अर्थशास्त्राची ही शाखा
चोरोनाविषयक मार्गदर्शक करण्यास उपयुक्त
आहे. असे म्हणावे लागते. मात्र चोरो
सुचविणाऱ्यात आपली जीवनमुल्ये आपण
गृहीत चरलेल्या गोष्टी आणि क-
ल्याणकारी अर्थशास्त्राच्या मर्यादा स्पष्ट
करण आवश्यक ठरते.

Nabira Mahavidyalay, Katol

Unit test Examination

B.A. II - Roll list

Date :- 30/04/2024

1	Name of Student	Signature	Signature
2	Nilzara V. Sangarode	Plkharo	12
3	Divya R. Lukay	DR Lukay	12
4	Damini S. Sasaram	Dsasaram	14
5	Aishwarya M. Sasaram	Asasaram	13
6	Bhadrati G. Realatke	B.G. Realatke	12
7	Prity S. Bhoyare	P.S. Bhoyare	10
8	Mayrai K. Dhoble	M.K. Dhoble	10
9	Vijayal N. Nasare	V.N. Nasare	10
10	Trinai Y. Rewatkar	T.Y. Rewatkar	12
11	Vaishnavi B. Bhadoziya	V.B. Bhadoziya	11
12	Punam M. Chachise	P.M. Chachise	14
13	Kumud S. Maraskolhe	K.S. Maraskolhe	12
14	Hemant G. Khandate	H.Khandate	09
15	Vaishnavi R. Gawai	V.R. Gawai	09
16	Gauritei C. Khandare	G.C. Khandare	13
17	Vaishnavi P. Giri	V.P. Giri	12
18	Resham D. Bhoyare	R.D. Bhoyare	12
19	Sudhanshu U. Kamble	S.U. Kamble	14
20	Vaishnavi G. Khandare	V.G. Khandare	14
21	Ravina U. Wadhe	R.U. Wadhe	12
22	Arti S. Somkumar	A.S. Somkumar	13
23	Ravi R. Trachhi	R.R. Trachhi	10
24	Pruthvraj P. Royale	P.P. Royale	09
25	Upekha A. Kasarode	U.A. Kasarode	10
26	Arpit Tabhane	A. Tabhane	14
27			
28			
29			
30			
31			
32			
33			

Nabira Mahavidyalay, Katol

Unit test Examination

B.A. I - Roll list

Date: - 30/04/2024

Subject:- Economics

1	Name of Student	Signature	Signature
2	Semiksha S. Surjuse	S.Surjuse	S.Surjuse
3	Pallavi P. Umathe	P.Umathe	P.Umathe
4	Shruti R. Gadhave	S.R.Gadhave	S.R.Gadhave
5	Tina R. Kady	T.Kady	T.Kady
6	Kalyani N. Kalmegh	K.N.Kalmegh	K.N.Kalmegh
7	Nisha B. Chaudhan	N.Chaudhan	N.Chaudhan
8	Payal P. Rathod	P.Rathod	P.Rathod
9	Ganapati G. Madavi	G.G.Madavi	G.G.Madavi
10	Harshada V. Marbate	H.V.Marbate	H.V.Marbate
11	Shivani B. Chavhan	S.B.Chavhan	S.B.Chavhan
12	Renuka R. Kalambe	R.Kalambe	R.Kalambe
13	Pranali S. Nagpure	P.S.Nagpure	P.S.Nagpure
14	Saloni G. Shende	S.G.Shende	S.G.Shende
15	Himanshi S. Narmaware	H.S.Narmaware	H.S.Narmaware
16	Divya S. Kulkarni	D.Kulkarni	D.Kulkarni
17	Monika D. Borele	M.Borele	M.Borele
18	Neha A. Manohar	N.Manohar	N.Manohar
19	Saloni R. Mesharam	S.Mesharam	S.Mesharam
20	Vaishnavi D. Bhagwat	V.D.Bhagwat	V.D.Bhagwat
21	Leelita V. Rewalkar	L.V.Rewalkar	L.V.Rewalkar
22	Devyani P. Kumbhare	D.P.Kumbhare	D.P.Kumbhare
23	Shivani R. Raut	S.R.Raut	S.R.Raut
24	Chayatri S. Bisandore	C.S.Bisandore	C.S.Bisandore
25	Chetani C. Sarpate	C.C.Sarpate	C.C.Sarpate
26	Ruchika P. Kumbhare	R.Kumbhare	R.Kumbhare
27	Divya P. Chodre	D.P.Chodre	D.P.Chodre
28	Namrata G. Parkhi	N.G.Parkhi	N.G.Parkhi
29	Shital R. Gujarkar	S.R.Gujarkar	S.R.Gujarkar
30	Harshika T. Behaniwal	H.T.Behaniwal	H.T.Behaniwal
31	Pooja G. Adagale	P.G.Adagale	P.G.Adagale
32	Payal D. Dandhare	P.D.Dandhare	P.D.Dandhare
33	Dayarwati Thakre	D.Thakre	D.Thakre

Nabira Mahavidyalay, Katol

Unit test Examination

B.A. I - Roll list

Date: - 30/04/2024

Subject:- Economics

1	Name of Student	Signature	Signature
2	Komal S. Tonge	Komal T	
3	Soail D. Dhangar	Soail D	
4	Vaibhav V. Dharne	V. V. Dharne	
5	Nikhil S. Adkine	N. Adkine	
6	Jay S. Barai	J. S. Barai	
7	Ranjit S. Ghemle	Ranjit S	
8	Milind S. Sanyal	M. S. Sanyal	
9	Shubham P. Mehare	Shubham P	
10	Shital Waghmare	Shital W	
11	Madhuri Vaypure	Madhuri V	
12	Shailendra Shitpurkar	Shailendra S	
13	Manisha D. Salam	Manisha D	
14			
15			
16			
17			
18			
19			
20			
21			
22			
23			
24			
25			
26			
27			
28			
29			
30			
31			
32			
33			

नबीरा महाविद्यालय, काटोल

परीक्षा हो क र च क र ह ै । Page No.:

Date : _____

નાંવ કુજ્જલ ઝાંગાધર ગાવડ.

वर्ग B.A. IIIrd विषय अर्थशास्त्र रोल नं. _____

	1	2	3	4	5	एकूण
गुण						
	6	7	8	9	10	
गुण						

तारीख : 30/04/2024

टिप:- १) उत्तर पत्रिकेच्या पहिल्या पानापासूनच सुरु करावे. परीक्षकाची सही

२) उत्तर पत्रिकेच्या दोन्ही बाजूचा उपयोग करावा.

३) उत्तर पत्रिकेत चित्र किंवा अयोग्य असा कोणताही प्रकार लिहू नये.

केल्यास दंडास पात्र होईल.

प्र. 1.	आर्थिक वाढ संकल्पना स्पष्ट करा.
	आर्थिक वाढला एक कालावधीत
	अर्थव्यवस्थेत उत्पादीत केलेल्या सर्व
	वस्तू सेवांच्या आर्थिक मूल्यांमध्ये
	जातलेली वाढ म्हणून संबोधले जाते
1	अर्थतः हा एक प्रकारचा परीणामवाचक
	उपाय आहे जो अर्थव्यवस्थेत होणाऱ्या
	व्यवसायिक व्यवहारांच्या संख्येने संभाव्य
	वाढ दर्शविले.

JDP आणि JNP यांच्या
 आर्थिक संकल्पनांमध्ये - १। वापर करून
 उत्पादित केलेल्या आनिरीत पद्ध
 आणि सेवांचा एकत्र चाला
 मर्यादीत वाढीचा संघर्ष
 ते मोडले जाऊ शकते.

आर्थिक विकास। गुणम
आर्थिक वाढ ही एक संकुचित
ग्रंथलया आहे.

પ્ર.૧] =>

આર્થિક વિકાસ - ઘટનાઓ

બચાવે લેવાયે રાખ્યા

સામાન્ય લોકસંખ્યને લગત અરિચ્ય

કલ્યાણ આગે શેઠાગે પાલકી

સુધારાને દે તોજાઓના પ્રગતિએ

સુધારીત ઉત્પાદન એકે ફેબીલ

સંપાદિત કરતે.

હી ફેશનીય નાગરીકોએ

સંસ્કારીત જીવનાલીલ ગુનાઓ

સુધારા આદે આગે માનવ વિકાસ

નિમે. મિજેશક (MOT) કોરે સર્જાત

ચોગ્ય સ્થિતિ નિર્ધારિત કેવી

જાતે. ફેશનીય સર્વકોણ

વિકાસ સંધી નિમિત્ત કરતો

શોજાત નાગરીક વિકાસોના

સંધી મળે ઉત્પાદન

સંધી વરતિ આદારીત કલ્યાણ

જે

જાતે ગુના

સંધી નાગરીક વિકાસ

સંધી નાગરીક વિકાસ

સંધી નાગરીક વિકાસ

સંધી નાગરીક વિકાસ

સંધી નાગરીક વિકાસ

સંધી નાગરીક વિકાસ

સંધી નાગરીક વિકાસ

સંધી નાગરીક વિકાસ

સંધી નાગરીક વિકાસ

સંધી નાગરીક વિકાસ

પ્ર.2. શીઘ્ર શ્વેદ દર્શાવે કયા રૂ?

31/07/2022 21/07/2022

21st Feb 1981 एकमेकां लोवल वस्तुचि

आकान निशान कउन आकान

એવાં વેળે આજ્ઞાન પ્રદાન કરતા

આનો પેશાબી. અશાયકરે સર્વ

63/4 नि. आथान 116 नि. यतीवर 13/54 ल. कायकारणी

1	निदि मेम-५-१ व २ दीशोख-१५०१६७१	१२
---	--------------------------------	----

1001	121111	121111	121111	121111
------	--------	--------	--------	--------

[illegible]

१२॥५॥   ३॥५॥   १२॥१०२   ५॥१॥१॥

१९६८ बाको असले - अ२५१

अथर्व वेद ३ देशांचा माध्य

ନାମ: ପ୍ରଦୀପ କୁମାର ଦାସ

21544 शिव अक्ष महामात्र.

ANK	AKCO	bro	50/1/15
-----	------	-----	---------

21.41 36621 29 H. 11 71441

21181   21181   21181

3) પ્રવચન કરવા મહાજી કાચકા કરીને.

1) જો કરવા કરવાથી ઉત્પન્ન થયેલ
2) સંપત્તીક આકારના

3) જો જોવામાં આવે તો જોવામાં આવે
4) જો જોવામાં આવે તો જોવામાં આવે

5) જો જોવામાં આવે તો જોવામાં આવે
6) જો જોવામાં આવે તો જોવામાં આવે

7) જો જોવામાં આવે તો જોવામાં આવે
8) જો જોવામાં આવે તો જોવામાં આવે

9) જો જોવામાં આવે તો જોવામાં આવે
10) જો જોવામાં આવે તો જોવામાં આવે

11) જો જોવામાં આવે તો જોવામાં આવે
12) જો જોવામાં આવે તો જોવામાં આવે

13) જો જોવામાં આવે તો જોવામાં આવે
14) જો જોવામાં આવે તો જોવામાં આવે

15) જો જોવામાં આવે તો જોવામાં આવે
16) જો જોવામાં આવે તો જોવામાં આવે

17) જો જોવામાં આવે તો જોવામાં આવે
18) જો જોવામાં આવે તો જોવામાં આવે

પ્રશ્ન ૨.

અ] $\Rightarrow$ ૧૭ જાનવરી ૨૦૧૬

ક] $\Rightarrow$ ૧૭ મેદજીલ ડભ હજી

૦૮ ક] $\Rightarrow$ ૧૭ ૨૬ જુન ૧૯૭૧

ક] $\Rightarrow$ ૧૭ કેન્દ્રીય વિભાગ આચિવ.

नबीरा महाविद्यालय, काटोल

परीक्षा

Page No.:

Date:

नांव

रित्व गुप्ता

वर्ग

विषय

रोल नं.

गुण	1	2	3	4	5	एकूण
गुण	6	7	8	9	10	

तारीख : / / 20

टिप:-

- उत्तर पत्रिकेच्या पहिल्या पानापासूनच सुरु करावे.
- उत्तर पत्रिकेच्या दोन्ही बाजूचा उपयोग करावा.
- उत्तर पत्रिकेत चित्र किंवा अयोग्य असा कोणताही प्रकार लिहू नये. केल्यास दंडास पात्र होईल.

परीक्षकाची सही

16
20

आ-७ मानव विकास निर्देशांक :- देशाच्या अर्थव्यवस्थेचा मोजमाप करित अर्थव्यवस्था मानव विकास निर्देशांक याचा अभ्यास करणे अत्यंत महत्वाचे असते. देशातील लोकांचे आरोग्यमान, आरोग्य लोकांचे विद्यियुक्त लोकांचे साक्षरतेचे प्रमाण आणि यागोवडी महत्वाचे असतात. लोकांचे आरोग्य चांगले असतील व ते कमीतकमी ० ते १०० या दरम्यान आयुष्य लाभल्यास ते विद्यियुक्त व जीवन मानले जाते. व साक्षरतेचे प्रमाण ० ते १०० प्रेक्डे मानव्यान आले आहे.

मानव विकास निर्देशांकाची वेवस्थाना खाली मेदवूत उलट्ट यांनी अवस्थित मांडली. त्यांना विद्यियुक्त ० ते १० आणि आरोग्य ० ते १०० व साक्षरता ० ते १०० असे ठरविले आहे.

देशातील आरोग्यामध्ये विद्यियुक्त पाणी व स्वच्छ हवा, स्वच्छ वातावरण वत्यादींचे संभाव्य होतो. लोकांना स्वच्छ वातावरण

अपभ्रंश करून देणे व तो झुडी पिठी-
लाही उपयोग होणे असे त्याचे उद्दिष्ट
आहे. म्हणजे एक पिठीपुरत मर्यादित
ने राहता फुड्या पिठीला ही योग्य
ने वातावरण, उत्तम आरोग्य विद्यार्थ्य,
शिक्षण, आणि स्त्रीशिक्षण प्राप्त
होणे म्हणजे मानव विकास निर्देशांक
होय.

मानव विकास मोजक्याचे सूत्र :-

$$(P_1 + P_2 + P_3) \text{ हे}$$

P_1 - स्त्री विद्यार्थ्य - ० ते कमालकरी ५०

P_2 - खांद्या - ० ते १०० प्राथमिक शिक्षण
माध्यमिक शिक्षण

P_3 - खांद्यालाकरी वजन त्याचा वर
व्यापना करी असणे.

बहुआयामी वारिश्य त्या व्यक्तीचा
उत्पन्न अनिश्चय करी आहे. त्याचे
उपभोग करी आहे. रोजगार करी
वेळाची प्रमाण पारन वजन प
वजनपुंक्त करी ई. सर्व गोष्टी
अनिश्चय असणे. म्हणजे बहुआयामी
वारिश्य असणे.

त्या लोकांना आरोग्यामध्ये सुदृढ
दृष्टीमान नाही पित्यायोग्य स्वस्थ पाणी
नाही. प्रदूषित वातावरण झालाही गोष्टी
चा प्रमाण असणे ने लोक बहुआयामी
वारिश्यमध्ये मोडतो.

त्याचा प्राथमिक, माध्यमिक, शैक्षणिक
शिक्षण प्राप्त झालेले असले. ने
बहुआयामी वारिश्य मोडतो.

ने लोकांचे विद्यार्थ्य कमालकरी
० ते ५० या दरम्यान आहे. ने विद्यार्थ्य

या केडेगरी मध्ये मोलव्या जाण नाही.
 आफ्रिका खंडातील कुरडी हा देश
 अतिशय वारिश्य वेळीमध्ये मोलव्या जाण,
 तेथील लोकांना शेजगाट नाही, स्वच्छ
 वातावरण नाही. आहिराणेच प्रमाण अतिशय
 खलाबलोले आहे. लोकांच्या अतिशय जाण
 प्रमाण आहे. एक आयाची वारिश्य हे
 देशाच्या विकासाच्या दृष्टीने अतिशय
 वाईट व परिणाम आहे.

२. नीती आयोग - नीती म्हणजे नेकांमळ
 इतरांमधील विवाद विसंगती इतर
 नीती आयोगाचे अध्यक्ष पंतप्रधान असते.
 ज्या नदर मोदी नीती आयोगाचे अध्यक्ष
 आहे. अध्यक्षांचा मंडळीसाठी शुद्धीक
 उपाध्यायांचा निवड केला जातो. उपाध्यायांचा
 मंडळीसाठी शुद्धीक असलेले अर्थशास्त्रज्ञ
 आहे. अध्यक्षांक असलेले दोन सदस्य
 असते. अर्थलोक का म्हणून कामकाजासाठी
 म्हणून चार मंडळी असतात. त्यांचे
 एकी मंडळी, अर्थमंडळी, महामंडळी, रेल्वेमंडळी इ.
 यांचा समावेश होतो. तसेच मुख्य
 कार्यकारी अधिकारी असतो त्यांना महा
 कार्यला दोन V.P मुख्य असतात.
 नीती आयोग हे देशाचा अर्थलोक संबंधी
 कामकाजसाठी निर्णय घेते. नियोजन
 आयोग त्यावर नियोजन माळणे व
 पंतप्रधान नीती आयोग निर्णय घेते.
 नीती आयोग कम कार्य दिवकासाठी असते.
 नियोजन आयोगाचे कार्य अल्पकालीन असते.

नांव रिद्धि तमाकर गुप्ता

वर्ग इंग्रजी

विषय अर्थशास्त्र

रोल नं.

	1	2	3	4	5	एकूण
गुण						
	6	7	8	9	10	
गुण						

तारीख: 30 / 4 / 2024

टिप:- 1) उत्तर पत्रिकेच्या पहिल्या पानापासूनच सुरु करावे.

परीक्षकाची सही

2) उत्तर पत्रिकेच्या दोन्ही बाजूचा उपयोग करावा.

3) उत्तर पत्रिकेत चित्र किंवा अयोग्य असा कोणताही प्रकार लिहू नये.

केल्यास दंडास पात्र होईल.

प्र. 2. 1. भारत निरोपन अर्थशास्त्राची ओळख करवून घ्या.

2. आर्थिक विकास ही गुणात्मक संकल्पना आहे.

3. मानव विकास निर्देशांक जनक मेरूवरून असतो हे खरे आहे.

4. भारतात नवीन औद्योगिक क्षेत्रे राबटल आहेत.

5. भारतातील एक संघराज्या नोंदल्या चालनावर भारतीय रिझर्व बँक ठावनेरीची सही असते.

प्र. 3 - प्रत्येक कर मरणाचे काय ? प्रत्येकी कराला पायले

1) जो कर प्रत्येकी कर मरणाचे लागतो. मरणाचे कर जो व्यक्तीवर तो लादला जातो. तो व्यक्ती मरणाचे कर करवा लागतो. तो

कर प्रत्यक्ष कर होय. परसे प्रमंक कर,
 उपन्न कर व. प्रत्यक्ष कराचे व. प्रत्यक्ष कराचे
 कर हा न्याय जायदे. १) न्यायवादी - प्रत्यक्ष
 त्याचा उपन्नानुसार कर द्यावा लागतो.
 शीर्षमंत वगैरे आणि गरीब वगैरे त्याच्या
 त्याच्या उपन्ना प्रमाणानुसार कर द्यावा
 लागतो. ∴ प्रत्यक्ष कर ही न्यायवादी स्वरूपाची
 असते.

२) आर्थिक विकास :- सरकार आपले विकासात्मक
 कार्य बनवतकडून मिळून असलेली करांपासून
 केल करत असते. नेहमी प्रत्यक्ष करांपासून
 मिळणाऱ्या उपन्न हे विकासात्मक उपयोग
 केल्यास देशाचा आर्थिक विकास होऊन
 येतो.

३) जामुकता :- प्रत्यक्ष कर प्रत्येक व्यक्तीचा
 हावे लागते. त्यामुळे प्रत्येक करदाराचा
 बाबतीत जास्त असता. आणि सरकार
 आपले करांची वकूम कक्षासकटे रच
 करत आहे. याबाबत लोकां जास्त असता.
 व त्यांचा त्या कार्यचि देशाचा विकासात्मक
 कार्याची जाणीव होते.

४) समतावादी :- प्रत्यक्ष कर हे त्या त्या गांवा
 लोकांचा उपन्नानुसार विषय करवे लागते.
 नेहमी शीर्षमंत व्यक्तीला त्याचा उपन्नाचा
 प्रमाणानुसार आणि गरीबता ऊ त्याच्या
 उपन्नानुसार विषय करावे लागत असल्यामुळे
 आर्थिक विषयमता निमणि होत नाही.
 व. प्रत्यक्ष कर ही समता व न्यायवादी
 स्वरूपाची कर असते.

अ) आर्थिक वाढ :- आर्थिक विकास देशाचा औद्योगिक व अर्थव्यवस्थेचा विकास होण्यासाठी आर्थिक विकसित व आर्थिक वाढ ही महत्त्वाची संकल्पना आहे. आर्थिक वाढ म्हणजे देशाचा अर्थव्यवस्थेचा उत्पन्न, वेरडी उत्पन्न, रोजगार, गुंतवणूक, व्यापारी क्षेत्र वाढ होणे म्हणजे आर्थिक वाढ होय, अर्थव्यवस्थेचा वस्तु व सेवांचा उत्पादन वाढ होणे म्हणजे आर्थिक वाढ होय.

परक -

आर्थिक वाढ ही संस्थात्मक स्वरूपाची असते. तर आर्थिक विकास ही संस्थात्मक व गुणात्मक स्वरूपाची असते. आर्थिक वाढमध्ये सं राष्ट्रीय कल्याण ही संकल्पना विचारली येत नाही, तर आर्थिक विकास राष्ट्रीय कल्याण ही संकल्पनेचा विचार केला जातो.

आर्थिक विकास दीर्घकालीन प्रक्रिया आहे. आर्थिक वाढ ही अल्पकालीन प्रक्रिया आहे. मर्यादेनेतर आर्थिक वाढ घडते.

आर्थिक विकास म्हणजे जेव्हा देशाचे राष्ट्रीय उत्पन्न, उपभोग, गुंतवणूक, वेरडी उत्पन्न यात वाढ होणे व जीवनमान, शैक्षणिक उपायाने म्हणजे आर्थिक वाढ होय.

लोकांचे आर्थिक स्थिती उपायाने लोकांचा उत्पन्न वाढतो, व उपभोग वाढतो, गुंतवणूक वाढतो व जीवनमान वाढते.

आज पुरेजी हे आशिया खंडातील गरिब देशांमध्ये ओढवले जाते. मिथे उत्पन्न उत्पादन खूप कमी प्रमाणात होऊन विकासाचे साधन कमी प्रमाणात आहे. त्यामुळे त्यांचे आर्थिक वाढ व विकास कमी होऊन जीवनमान अनिश्चय खालावले आहे.

आर्थिक वाढ हे देशाच्या विकासाचे अनिश्चय महत्त्वाचे आहे. आर्थिक वाढ हीच देशाच्या आर्थिक विकासाची अनेक म्हात्वा येऊ शकते.

उ

1) उत्पादन - Good and service

उत्पादन मध्ये अनेक प्रकारचे वस्तू व सेवा तयार होऊन मिळतात. त्यामुळे कामकाजामध्ये अडथळा निर्माण होत नाही. अडथळ्याचे स्वरूप उत्पादन आणि राज्य स्तरावर उत्पादन हे कार्यरत असते आणि राज्यात्मक स्तरावर उत्पादन कार्यरत असते. सर्वांचे काम वेगळेवेगळे आहे. उत्पादन हे एक अत्यंत कट आहे. हे वस्तुंचा पुरवठ्या साठ्यापणुन अनेक स्तरावर होत असतात. पण वस्तूंचा प्रवाह कामकाज सुरक्षित राखणे अडथळा येत नाही. पिकायंत्र, वाहन, मोटारवाहन वगैरे लवकरच एंटेल्स वगैरे वस्तू व सेवांमध्ये उत्पादन होऊन जाते. उत्पादन मध्ये राज्य आणि केंद्र या दोघी स्तरावरील कामकाज चालू असल्याने स्तरावरील मजुरांनी कामकाज काम व्यवस्थित चालू आहे. यासह कट निष्ठापना करणे निमागणी राज्य व केंद्रांना समान स्तरावर मिळवून देणे उत्पादन अर्थव्यवस्थेच्या एक प्रमुख घटक आहे.

नांव रिद्धी प्रवीण देशमुख
वर्ग ५-तृतीय वर्ष विषय अर्थशास्त्र

रोल नं.

	1	2	3	4	5	एकूण
गुण						
	6	7	8	9	10	
गुण						

तारीख : 30/04/2024

टिप:-

- उत्तर पत्रिकेच्या पहिल्या पानापासूनच सुरु करावे.
- उत्तर पत्रिकेच्या दोन्ही बाजूचा उपयोग करावा.
- उत्तर पत्रिकेत चित्र किंवा अयोग्य असा कोणताही प्रकार लिहू नये.

केल्यास दंडास पात्र होईल.

परीक्षाची सही

14/20

प्र. क्र. १) अ) उत्तर :- भारतातील अर्थव्यवस्थेत वाढ, म्हणजेच एखाद्या देशाच्या राष्ट्रीय उत्पन्नात वाढ होणे म्हणजे त्या देशाची आर्थिक वाढ होय. देशाची आर्थिक वाढ ही त्या देशाच्या जीडीपीवर झुडदा अवलंबून असते. आर्थिक वाढ आणि आर्थिक विकास यात फरक असतो तो पुढीलप्रमाणे आहे.

१) एखाद्या देशाचे राष्ट्रीय उत्पन्न वाढ व घट त्या देशाची आर्थिक वाढ दर्शवित असते.

२) देशातील वस्तू व सेवांचे उत्पादन हे त्या देशाचा आर्थिक विकास दर्शवित असतो.

३) देशाच्या आयात, निर्यातीत झूळीत आणणे हे आर्थिक वाढीचे घटक असताना शकतो.

४) देशाच्या उत्पादित माल, निर्मितीस आर्थिक विकास म्हणता येईल.

07

उ) प्रत्यक्ष कर : प्रत्यक्ष कर म्हणजे सरकारकडून कर्मचारी वर्गाच्या वार्षिक उत्पन्नातून घेतला जाणारा वराचा ठराविक भावा, त्याच कराला प्रत्यक्ष कर असे म्हणतात. प्रत्यक्ष कर हा सरकारी कर्मचाऱ्यां वर उठावकारण्यात येतो.

प्रत्यक्ष कराचे फायदे :

- १) प्रत्यक्ष करात कराचे देय हे त्या व्यक्तीच्या वार्षिक आय असते त्यामुळे कपात होते पण ती फक्त ठराविक मूल्याची असते.
- २) अप्रत्यक्ष करात कराचे ओझे जास्त व लायफ टिवगणी कर, उठावकारणीतून उत्पन्नात घट होते जे प्रत्यक्ष करात मूळीच होत नाही.
- ३) प्रत्यक्ष करात जरी उत्पन्नातून कपात होते मात्र शेष उत्पन्नाचे प्रमाण अधिक असते व त्या व्यक्तीला परवडणारे असते.
- ४) प्रत्यक्ष करात फक्त वस्तू व सेवा कर लागत असल्यामुळे कराचे ओझे फारसे जाणवत नसते. प्रत्यक्ष कर हा सहीक उठावकारण्यास येतो.

अ) उत्तर :-

भारतात वस्तू आणि सेवा कर लागू झाला. त्यानंतर करप्रणालीत सुधारणा झाली. कारण डबल टॅक्सचे धोरण बंद करण्यात आले. जिथे आधी एखाद्या वस्तू आणि सेवावर अतिरिक्त कर लावण्यात येत असे. त्यामुळे उपभोक्ताला अधिक दडपण येत असे मात्र जीएसटी लागू झाल्यानंतर तो प्रश्न सुटला.

Page No.:
Date:

वर हा १ जुलै २०१७ रोजी लागू झाला. जीएसटी हा वॉल्यूम वर लागू झाल्यानंतर VATA जीएसटी अधिक खर्चीक वर कमी झाले. मात्र भारतात VATA आजही आकारल्यात येतो. जीएसटी लागू झाल्यानंतर उत्पादकांची तारांबळ न उडता लागू झाली. कारण त्यामुळे करपणाली खर्चीक झाली. करपणालीत दोष हे जीएसटी लागू झाल्यानंतर ही आढळली जसे, मात्र जीएसटी च्या फायदे ही दिसून आली.

- १) एक कर पणाली
- २) कमी प्रमाणात कर-केडींग
- ३) एकीकृत बाजार
- ४) ऑनलाईन ट्राझरीशन
- ५) कर-केडींगचे कोणतेही परिणाम नाही

पृ. क्र. २.

अ) उत्तर :- १) १ जूनवरी २०१५

आ) उत्तर :- २) गुणात्मक

इ) उत्तर :- १) मेडबूब उल्लेख

ई) उत्तर :- १) २४ जुलै १९९१

उ) उत्तर :- १) केंद्रीय वित्त सचिव

०२५

प्र. क्र. १) आ) उत्तर :- मानव विकास निर्देशांक म्हणजे त्या देशातील लोकांचा राहणीमानाचा दर्जा कोणत्या स्वरूपाचा आहे. त्या देशातील लोकांच्या साक्षरतेचे प्रमाण, लोकांचे नियमित राहणीमाणे, देशातील जन्म व मृत्यु दर, त्या देशाचे उत्पादन हे त्या देशाचा मानव विकास निर्देशांक ठरवत असतो. मानवी विकास त्या त्या देशाचे सुवृद्धीकरण सांगत असतो. मानव विकास निर्देशांकावर त्या देशाची आर्थिक स्थिती अवलंबून असते. देशातील आरोग्य व्यवस्था हा सुद्धा मानव विकास निर्देशांकाचा घटक आहे.

वहुआयामी दारिद्र्य म्हणजे दारिद्र्य व्यवस्थेची अशी परिस्थिती. हे सुद्धा राहणीमानावर अवलंबून असते. हा बहुआयामी दारिद्र्याचा निर्देशांक ज्यात देशाचा राहणीमानाचा दर्जा लक्षात येतो. देशातील जन्म-मृत्युदर व वस्ती आर्थिक उत्पन्न जे असादी नाहीच्या बरोबर असते. या परिस्थितीवर दारिद्र्याचा निर्देशांक अवलंबून असतो.

७३

नाम दामिनी शशाप रायवा

वर्ग BA 2nd year विषय अर्थशास्त्र

रोल नं.

	1	2	3	4	5	एकूण
गुण						
	6	7	8	9	10	
गुण						

तारीख : 30/04/2024

परीक्षकाची सही

टिप:- १) उत्तर पत्रिकेच्या पहिल्या पानापासूनच सुरु करावे.

२) उत्तर पत्रिकेच्या दोन्ही बाजूचा उपयोग करावा.

३) उत्तर पत्रिकेत चित्र किंवा अयोग्य असा कोणताही प्रकार लिहू नये.
केल्यास दंडास पात्र होईल.

अ) अर्थव्यवस्था म्हणजे काय? मांडवलाबाहेर अर्थव्यवस्था
जे वेगळे? विदेशी? वित्तीय पद्धतीमधील वित्तिय प्रमुख स्त्रोत म्हणून
मांडवल बाजार आणि गेने बाजार यांच्याकडे पाहण्यात
येते. मांडवल बाजाराचे प्राथमिक मांडवल बाजार
आणि दुसरे मांडवल मांडवल बाजार असे
दोन प्रकार पडतात.
१) प्राथमिक मांडवल बाजार :- प्राथमिक मांडवल
बाजारातून दिर्घ मुदतीचे मांडवल औद्योगिक
व व्यावसायिक कंपन्या उभारीत असतात. म्हणजे
वेगवेगळ्या प्रकारच्या प्रतिभुती केल्या बाजारात
वगैरे वराना विकल्या जातात. आणि दिर्घ
मुदतीचे मांडवल उभे केले जातात. म्हणजे
यात प्राथमिक मांडवल असे म्हणतात.
यामध्ये दोन उर्जरोखे परिवर्तनीय उर्जरोखे,
अपरिवर्तनीय उर्जरोखे, व. वॉल्ड्स म्युचुअल
फंड, युनिट्स वगैरे प्राथमिक मांडवल
बाजारांमध्ये समाविष्ट येते.
२) दुसरे मांडवल बाजार :- मांडवलाआ दुसरे

વાજારાસ Secondary Market ડાસે સ્થળાનુગ-
 રાસ માંડવલાયા દુર્યમ વાજાર સ્થળાનુગ-
 કરન, યા વાજારાત નવિન પ્રતિક્રુતી વિકલ્પ
 જાત નાદી. સ્થળે દુર્યમ માંડવલ વાજારા
 પ્રસ્થાપિત ઉદ્યોગોનિડ / વ્યાવસાયિક / સાર્વજનિક
 ક્ષેત્રોની કંપન્યાન્યા ઉપલ્લ્થ પ્રતિક્રુતી, જસે:
 ઓર્ગાન, કર્જરોચે, વોરંડસ, વોલંડસ, ચામી ચરેવ
 વિક્રી દોતે. પ્રતિક્રુતિધારક કેલ્કલી તો દુર્યમ
 વાજારાત વિક્રુ લાકુતે. દુર્યમ માંડવલ વાજારાત
 આપલ્યા કઠીલ પ્રતિક્રુતી વિક્રુત્યાતી દોન કારો
 અસતા. સક સ્થળે ચોચ પેશામી વારજ નિર્મિત
 આપ્યામુલે પ્રતિક્રુતી વિક્રુતી જાતે. દુસરી
 સ્થળે જામ્મ નખા માંડવલે પુરુધી વિક્રુત્યાતે
 દોન કારો અસતા. સક સ્થળે ચોચ પેશામી
 પેશામી વસન નિર્મિત. દુસરી સ્થળે
 વિક્રુત દેલ્યાસાતી પુર્વા જવલ અસતેલી પ્રતિક્રુ
 વિક્રુતી જાતે. ચોડવ્યાત ગુંતવઠુક વારોના રોચતા
 સિલ્કુન દેલ્યાસાતી દુર્યમ માંડવલ વાજાર મહત્વા
 અસતો. યા સંવર્ધન ડાસે સ્થળતા ચેઈલ કી
 ગુંતવઠુકવાર આપલા પેસા, દવયત આપ્યાકાલપ-
 ધામ્મી ગુંતવીત અસતો. કનાં ઉપયોગનુ
 તો પેસા વિદ્ય કાલાવધીસાઠી માંવલ નિર્મિત
 સાઠી ચર્ચ કરત અસતો. ગુંતવઠુકવારાના
 આપલા પેસા મોઠુ કરન દેવારી ચંચલા
 સ્થળે દુર્યમ માંડવલ વાજાર દોચ.

પ્રશ્ન ૩ આર્થિક સમાવોધન :-

૩ રિસર્વ બેંકેને ઓનલાઈન સમાવોધન એવેની સુવિધા ગ્રાંટફાંસાઈ ૨૦૦૫ મધ્યે ઉપલબ્ધ કરી દિલી. સમાવોધનગટદાસા એવો ઉપયોગીત આજુન રકમન મજા વેંકેડા ચાલ્યાતુન કુસડા વેંકેડા ચાલ્યાત સંસ્થાનાંતરીન કરવાની હેલેન્દ્રાનિ પદ્ધતી ઉતારે.

સોધન એવો નાવે દી મજા અર્થી યોજના ઉતારે ત્યા અંતર્ગત વેંકેડા ૦ ગ્રાંટ આપલ્યા વેંકેડા અધિગાર જેનો કી ત્યાલ તુતિય પદ્ધતી પદ્ધતીન ઠરાવીકી ઠાભાવધીને નિયમીત પળ પ્રાપ્ત હોનાડા રકમ તુતિય પદ્ધતી ચાલ્યાતુન ઠાકુન આપલ્યા એ ચાલ્યાત (Debit) ઠાકુન ચાલ્યાત અર્થા પરિસ્થિતી રાશી પ્રાપ્ત કરનાડા વેંકેડા નિર્દેશનિ કેલેલ્યા તુતિય પદ્ધતી ચાલ્યાતુન રકમ ઠાકુન તેવડ્યા રકમેને આપલ્યા ગ્રાંટડા ચાલ્યાત. ઠોઠા કરાવી લાગે. ત્યાસાઈ સ્ક્રૂધા હેલેન્દ્રાનિ સમાવોધનગટદાસી મવત દેવતલી જાતે. અર્થા પરિસ્થિતીન હેલેન્દ્રાનિ સમાવોધનગટદા રકમે સ્થાનાંતરન સ્વકારનાડા વેંકેડા ચાલે Debit ઠાકુન અસતે. ~~સ્થા~~ સ્થાનાંતરન કરનાડા વેંકેડા જમા નાવંત કરત અસતે.

૩ માનવ વિકાસ નિર્દેશાંકન સ્થાને કાચ

૩ પારિવ્રય મોજવ્યાડા પદ્ધતી નિર્ધારણ કરોચ ગ્રેડ ૬૬૬ વિવસાત ગેર જાવય પદ્ધતીન કેલ્યા રોગાવર સર્વ જ્યામદ્ય કમડ ચપલા, શિક્ષણ, આરોગ્ય કીવદ્ય વ દીકાકુ વસ્તુ ચાવર બુંદુવાતીન લોડે કિતી સર્વ કરતાન. ચાલ્યાત મોજમાપ કેલ્યા જાતો.

नाम: प्रभात चंद्रकांत चव्हाण

वर्ग: B.A. 1993

विषय: प्रादेशिक

रोल नं.

	1	2	3	4	5	एकूण
गुण						
	6	7	8	9	10	
गुण						

तारीख: 30/04/2024

टिप:- १) उत्तर पत्रिकेच्या पहिल्या पानापासूनच सुरु करावे.

२) उत्तर पत्रिकेच्या दोन्ही बाजूचा उपयोग करावा.

३) उत्तर पत्रिकेत चित्र किंवा अयोग्य असा कोणताही प्रकार लिहू नये.

केंद्रास दंडास पात्र होईल.

परीक्षाकारी राही

७९

२०

प्र(६) खालील दिनेन कोणतेही चार प्रश्न मिळा.

अ) मुद्दा म्हणजे काय मुद्देची कार्ये कोण

तर देशातील बाह्यवर्षाच्या नियोजनात असते किंवा

आनियोजित असते. ते किंवा समाजशाही आढळिले

जगामध्ये प्रथि देशात व्यवहार करताना देशाचा विकास

करताना घेतांना अन्य आदर महत्त्व आहे.

कार्य :-

(१) एका विशिष्ट समाजात विनिमय मुख्य मापनाचे

व मुख्यचे कार्य जितस्तु करण्यासाठी

स्तु स्वनि। मने वास एक जाति. ते कार्य करण्यासाठी

मिळतकमी संति म्हणजे मुद्दा होय.

असि वनिमय दिने वस्तुची देवान देवान करताना तिच्या

(२) मध्यस किंवा सामध्ये उपयोग उपयोजीत

०२

(બા) સ્ફીતી ગ્રહાને જાય ૨ સ્ફીતીયે વિવિધ થત્વાવરિણોશ પરિણામ મિલે.

⇒ ભવ્ય વ્યવસ્થેતીન તેનીયા કાવ્ય આવસ્થેત લાખાશત અથા હારિ અવસ્થા લેય વ્યવસ્થેત સમાખાતીન વિવિધ થત્ક કૃત્પાદન ગુનવગુણવાદ લ્યાપરિણ કાર્ય વ્યવસ્થે વરીન જોતછરી કિંમતી

શુરવાતીયા હલ્કહલ્ક વાહત જતિ લ્યામથે પરિણામ ફળજરલ્યાના હોજી કૃત્પાદન વાહત્યા મિલતે લ્યામુલે કૃત્પાદન વાહતે

શોડવનાયી મોડળી ગુણવગુણ લ્યામથે આર્થિક લ્યાપાદર જરત ન જ્યામથે જારત દરાત વાહ અસતાન લ્યાજ વાહ ફળજેવા વાહ હોતે.

(ક) કિશર્યા મુદા પરિણામ સિદ્ધા સિદ્ધાન્ત સ્પષ્ટ કરા.

⇒ ૨૦૧૦ લ્યા જોતજાત આર્થિક મુદા પરિણામ દરાત અસન્નિધ્યા આર્થિક અર્થ વિત કિશર થાને પ્રશ્ન ૧૭૧૧ મથે આપને કાર્ય નિયોજન આપના પુસ્તકાના હા સિદ્ધાત મોડના યા પુસ્તકાના હા

સિદ્ધાત મથે મુદા પરિણામ વસ્તુચી કિંમત અસતે જતર પરિસ્થિતી સ્થિર અસનાના મુદા પરિપચાત પ્રત્યેક વસ્તુનામુલે મુખ્ય મુદાના પ્રત્યેક પાત્ર હમશામી પ્રમાણજીન વસ્તુ લિતે.

અસે દિસતે મુદાના પરિણામ વાહ સામી અસવે પરિણામ થત્સામી અસનાના મુદા મુખ્યાત વાહતે.

३) शास्त्राचें अन्वयान्तर म्हणजे काय शास्त्राचें

कोणत्याही देशातून होतरी देशातील शास्त्राचें अन्वयान्तर
विमळी होतरी व्हा "मळते त्यामुळे होतरी देशाचें अन्वयान्तर
व्यापार क्षेत्रात व्यापार होतरी देशाचें अन्वयान्तर
व्यापार क्षेत्राचे विकारन शास्त्राचें अन्वयान्तर

४) वाढते देशातील होतरी देशाचें अन्वयान्तर म्हणजे देशाचें अन्वयान्तर
देशाचें अन्वयान्तर देशाचें अन्वयान्तर देशाचें अन्वयान्तर
देशाचें अन्वयान्तर देशाचें अन्वयान्तर देशाचें अन्वयान्तर

प्रश्न

अ) शास्त्राचें अन्वयान्तर देशाचें अन्वयान्तर देशाचें अन्वयान्तर

(१) देशाचें अन्वयान्तर देशाचें अन्वयान्तर

⇒ $P = M + K$

२)

⇒ मध्यम काम

(३) वाढ होतरी

⇒

(४) अ) P

⇒

५)

देशाचें अन्वयान्तर

Nabira Mahavidyalaya, Katol

Unit Test Examination
B.A. Second Year Session 2023-24
Subject: - Economics

Time: - 1Hours

Total Mark:-20

सुचना :- सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक सर्व प्रश्नांना समान गुण आहे.

प्रश्न क्र. १) खालील दिलेले कोणतेही चार प्रश्न सोडवावे.

१६

अ) अर्थव्यवस्था म्हणजे काय भांडवलशाही अर्थव्यवस्थेची वैशिष्ट्ये लिहा.

आ) शास्वत विकास म्हणजे काय शास्वत विकासाकरिता काय करायला पाहिजे थोडक्यात लिहा.

इ) आर्थिक वाढ ही संकल्पना स्पष्ट करून आर्थिक वाढ आणि विकास यामधील फरक लिहा.

ई) मानव विकास निर्देशांक म्हणजे काय स्पष्ट करून. बहुआयामी दारिद्र्य म्हणजे काय थोडक्यात लिहा. ४

उ) शोधन शेष (balance of payment) म्हणजे काय. शोधनशेष तुटीचा असण्याची कारणे लिहा. ४

ऊ) नीती आयोग ही संकल्पना स्पष्ट करून. नीती आयोग आणि नियोजन आयोग यामधील फरक लिहा. ४

प्रश्न क्र. २) खाली दिलेल्या पर्याय पैकी कोणतेही ४ पर्याय लिहा.

४

अ) शास्वत नैसर्गिक संसाधनचे वाटप कोणत्या दोन पिढ्या मध्ये होते.

१) भूत आणि वर्तमान २) वर्तमान आणि भावी ३) फक्त वर्तमान ४) यापैकी नाही

आ) सध्या स्थितीत भारताचा समावेश कोणत्या मानव विकास गटात होतो.

१) उच्च विकास गट २) मध्यम विकास गट ३) निम्न विकास गट ४) सर्वोच्च विकास गट.

इ) आर्थिक वाढ ही संकल्पना खालील पैकी आहे.

१) मात्रात्मक २) गुणात्मक ३) दोन्ही पण ४) दोन्ही नाही.

ई) नीती आयोगाची सुरुवात कधी करण्यात आली.

१) १ जनवरी २०१५ २) १ ऑगस्ट २०१४ ३) १ जनवरी २०१७ ४) १ ऑगस्ट १९५२

उ) आर्थिक विकास ही संकल्पना आहे.

२) मात्रात्मक २) गुणात्मक ३) संख्यात्मक ४) यापैकी कोणतीही नाही